Бухы-оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана. | № 8 (18331). | 1990 оной январиин 10, среда | Сэн 3 мүн.

Үдэр бүхэнөө — үндэр ургасада

ХҮҮДИНСЭ СОО ХҮЛГӨӨТЭЙ

Үглөөгүүр эртэ, газаа үшөө бүрэнхы байхада эндэхи МТМ соо эршэтэ халуун ажал түлэг эхилэнхэй, станок, түхеэрэлгэнүүдэй нэгэ жэгдэ хүнхинөөн, алха дүшын наяраан, хүүдинсын галай соробхилоон, электро-гагнууриин сэнхир ғалай ялганаан таһалдахаяа болинхой байдаг.

Үнинһөө хойшо Хандалын совхозойхид машина техникэдэ ехэ мээхэй, тэдээндээ нарин нягтаар хандадаг, һайнаар заһабаридаг гэжэ суутай юм. Энэ талаар эндэхи МТМ, мүн машина, техникэ хадагалдаг албаниинь район соогоо ходол магтуулдаг, элдэб конкурс-харалғануудта шалгардаг.

Тиигээдшье тус ажахы район соогоо эгээл ехэ газарта орооһо таряа, тэжээлэй ургамалнуудые ургуулдаг совхозуудай нэгэн болоно. Жэшээнь, ерэхэ хабартаа аяар 4760 гаран гектарта элдэб ургамалнуудые тариха байна. Эгээл энээн дээрэһээ урдаа хараха гол юумэмнай сиһон техникэ болоно гэжэ механизаторнуудынь һайн мэдэнэ. Тэдээнээ али болохоор бөөмэйлхэ, бүмбэлхэ гэжэ оролдоно бшуу.

Үнгэрэгшэ намар бүри ургасын хуряагдамсаар эндэхи бригаданууд трактор, комбайн гэхэ мэтэ бүхы техникээ жэншэдгүй суглуулжа, нарин заабариин ёһоор хадагалалганда табиһан, намар-үбэлэй заһабарилгыешье саг соонь хэжэ эхилһэн юм.

Энэ мастерскойн заһабарилгын хүдэлмэриин бүхы һуудаһые барижа байдаг диспетчерскэ соо ороходо ханадань үлгэгдэһэн график дээрэнь ямар трактор, комбайн хэзээ заһабарилгада табигдахаб, хэзээ заһабарилагдажа гаргагдахаб, мүн дүн харуулгын самбар дээрэ ямар цехтэ хэн механизатор хүдэлнэб, даабарияа хэр дүүргэнэб гэжэ хуу бэшээтэй байна. Жэшээнь, тракторай двигательнүүдые заһабаридаг цехэй дүршэлтэй мэргэжэлтэд А. А. Сидоров, И. Ш. Амраев, В. А. Майоров, электро-түхеэрэлгэнүүдые заһабарилагшад Г. Г. Шитиков, В. А. Маласов, гагнууршан В. Ц. Тыхонов гэгшэд үдэр бүриинтөө даабарие 140—150 процент дүүргэдэг гэжэ тэндэнь бэшэгдэнхэй.

— Хүбүүднай яһалал оролдожо хүдэлнэ, юу хэлэхэб. Теэд трактор, машинануудай элэһэн, эбдэрһэн хэрэгсэлнүүдые һэлгээд табиха гэхэдэ шэнэ юумэнүүдэй дуталдахадань халагни гэхээр даа. Запас хэрэгсэлнүүдээр хангалга жэл бүри муудажа байна. Гомдожо, голхоржо эсээбди. Теэд миин гараа баряад һууха бэшэ ха даа. Запас хэрэгсэлнүүдые энээгүүр тэрээгүүр бэдэрхэ, хуушарһыень өөһэдөө арга хүргыень оложо һэльбэхэ, шэнэлхэ, гагнаха, тошхилдохо баатай болонобди,— гэжэ совхозой ахамад инженер Н. Т. Кобылкин хэлэнэ.

Иимэ эрхэ байдалда түмэршэ дархашуулай, гагнууршадай, токарь болон слесарьнүүдэй хэхэ хүдэлмэри илангаяа ехэ болоно. Хүүдинсын хөөргэ хүүежэл байна. Энэ цехтэ хүдэлдэг хүнүүд сүлөөгүйл алха, дүшэеэ наярдана. Ехэ, багашье түмэр түдэгэ барьяад ерэхэ хүнүүд олон. Мүн эндэ элдэб гагнуури хэжэ байһан В. Ц. Тыхенов толгойгоо үргэхэ тухагүй хүдэлнэ хэбэртэй.

— Вячеслав Тыхонов шадамар бэрхэ хүбүүн юм. Энэ тэрэ юумые гагнаад үгыш гэхэдэ, тэрэ арсаха, шадахагүйб гэжэ оройдоошье байхагүй, гээд, хүдөө ажахын машинануудые заһабаридаг цехэй инженер Ю. М. Конов тэрэниие магтана.

Мастерскойн уужам ехэ гол байра соо эндэ нэгэ доро арбаад трактор задалагданхай, заһабарилагдажа байна. Задалагдаһан узелнүүдынь эндэ тэндэ обойжо хэбтэнэгүй, дүүжэн кранаар үргэгдөөд, тусхай цехүүд руу тараагдана. Олон хүнэй хүл хөөрсэг болохо, һүндэлхэньшье харагданагүй. Тэдэнэр хуу өөр өөрын ажалтай.

— Үнгэрһэн жэлэй ноябриин тэнһээ хойшо заһабарилгаяа эхилээд, мүнөө 30 трактор бэлэн болгожо гаргаабди. Үшөө 12 трактор заһабарилагдажа байна. Эдэниие 20 гаран хоног соо бэлэн болгожо гаргаха ёһотойбди. Заатал һаа түргэнөөр заһабарилха бэшэ, нэн түрүүн шанар һайнтайгаар техникээ бэлдэхэ гэжэ оролдонобди. Запас хэрэгсэлнүүдэй дутамаггүй байгаа һаань, энэ хүдэлмэриеэ бүри түргэн ябуулха һэмди,— гэжэ механик А. В. Устьянцев хөөрэнэ.

Энээнһээ гадна тус мастерскойдо сеялкэ, плуг, культиватор гэхэ мэтэ газар элдүүрилгын, тарилгын техникэ гол түлэб заһабарилагдажа дүүргэгдэнхэй шахуу. Тусхай депо соо комбайнууд заһабарилагдана.

Техникээ заһабарилжа эхилхэдээ, эндэхид өөһэдынгөө арга боломжонуудые хаража үзөөд, газар элдүүрилгын, тарилгын машинануудые январиин 15 болотор, бүхы тракторнуудаа — апрелиин 1, таряа хуряалгын комбайнуудые — июниин 1, тэжээл бэлэдхэлгын техникые — июлиин 1 болотор бэлэн болгохо зорилго табяа юм. Энэ хүдэлмэриин урагшатай ябахын тула социалис мүрысөөнэй гурим баталагданхай, урмашуулгын хэмжээнүүд хараалагданхай.

М. НАМЖИЛОВ.

Кабанскын район.

АРАДАЙ ДЕПУТАДТА КАНДИДАТ

Наталья Содбоева Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой комсомолой организациин секретарьаар хүдэлдэг юм. Тэрэниие үнгэрэгшэ тоосоото-һунгалтын суглаан дээрэ харюусалгата энэ хүдэлмэридэ нютагай залуушуул һунгаһан байна. Наталья ганса залуушуулай дунда бэшэ, мүн наһатайшье хүнүүдэй дунда нэрэ хүндэтэй юм. Юуб гэхэдэ, хүн зондо туһа хүргэхын түлөө ехэ оролдолго гаргадаг, эдэбхи үүсхэлтэй хүн гэжэ нютагтаа үнинэй мэдээжэ болонхой.

Һаяшаг Наталья һунгуулиин Тохойн 10-дахи округһоо арадай депутадуудай Сэлэнгын районно Соведэй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлэгдэбэ. Мүнөө һунгалтын урда тээхи программаяа зохёоходоо, нютагайнтаа ганса залуушуулай бэшэ, мүн багашуулай болон ехэшүүлэй материальна болон оюун бодолой эрилтэ хэрэгцээжэнүүдые хараадаа абана.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. Содбоева.

Авторай фото.

ШЭНЭ ТАСС ҺОНИН

ЭЭЛЖЭЭТЭ БРИФИНГ

Ээлжээтэ брифинг январиин 8-да Москвада болобо. Тэрээндэ хабаадаһан журналистнууд КПСС-эй ЦК-гай ээлжээтэ бэшэ Пленумдэ хабаадагшадай — КПСС-эй ЦК-гай түлөөлэгшэдэй бүлэгэй Литвагай ССР-тэ ошолгоор ехэтэ һонирхобо. Тэндэ болоһон уулзалгануудай, хөөрэлдөөнүүдэй һүүлээр Пленумэй хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ юм.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь В. А. Медведев, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо Ю.Д. Маслюков, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүд Е. П. Велихов, В. В. Григорьев, В. Г. Колесников, В. А. Купцов, Г. А. Ягодин, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат В. В. Никитин, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүн М. А. Ульянов, СССР-эй арадай депутадууд И. А. Каримов, Б. И. Олейник гэгшэд Вильнюс ошобо гэжэ СССР-эй МИД-эй мэдээсэлэй управлениин начальник Г. И. Герасимов корреспондентнүүдэй асуудалнуудта харюусахадаа мэдээсэбэ.

(ТАСС).

ЗАҺАБАРИЛАГШАД БҮТЭЭСЭТЭЙ

Эдэ үдэрнүүдтэ Хэжэнгын районой Загаһатын совхоздо хабарай тарилгада хабаадуулагдаха машина, техникэ заһабарилха хүдэлмэри түлэг дундаа ябуулагдана. Һүүлэй мэдээгээр илангаяа Цыдып Кезанович Потеевэй хүтэлбэрилдэг бригадын механизаторнууд бусадһаа урагшатай. Эндэ эсэгэ хүбүүн Тыпшеевүүд, үнинэй механизатор Н. Ананин, В. Бадмацыренов, Ш. Иванов гэгшэд бүтээсэтэйгээр ажаллана. Мүнөө эндэ хоёр комбайн, 6 плуг, 2 сеялкэ бэлэн болгогдоо.

Механизаторнууд даалгагдаһан бүхы машина, техникээ февралиин эхин болотор сүм заһабарилхаар шиидэнхэй ажаллана.

Л. ГОМБОЕВ.

ҮТЭГЖҮҮЛГЭ ГАРГАГДАНА

Байгша ондо сабшалангай ургаса эрид дээшэлүүлжэ, үбһэ тэжээл ехээр бэлэдхэхэ зорилго хараалһан Мухар-Шэбэрэй районой «Коммунизм» колхозой М. И. Екимовэй хүтэлбэрилдэг лугомелиоративна оньһожоруулагдамал отрядай механизаторнууд эдэ үдэрнүүдтэ органическа үтэгжүүлгэ зөөхэ хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһээр. Һүүлэй мэдээгээр, эдэнэр сабшалан, поли дээрэ 7 мянган тонно наг шэбхэ гаргаад байна.

Колхозой правлениин тодорхойлһон түсэбэй ёһоор бүхыдөө 8450 тонно органическа үтэгжүүлгэ гаргагдаха ёһотой байһан юм. Тиин ЛМО-гой гэшүүд эдэ үдэрнүүдтэ улам бүтээсэтэйгээр ажаллана гэхэ гү, али үдэртэ 200 тонно наг шэбхэ гаргаха нормоёо 300 тонно до хүргэнэ.

В. ШИРДАРМАЕВ.

1990 МАРТЫН 4 Соведүүдэй һунгалта

УДААН САГ СОО ҮГЭ БУЛЯАЛДАҺАНАЙ ҺҮҮЛЭЭР...

Шунал абьяасай талаар, хэмжээнэй талаар иимэ заседани энэ һунгуулиин кампаниин үедэ тохёолдохогүй хэбэртэй. Прибайкалиин национально-территориальна 90-дэхи округһоо РСФСР-эй арадай депутадуудые һунгаха һунгалта үнгэргэхэ окружной һунгуулиин комиссиин заседани тухай эндэ хэлэгдэнэ. Өөһэдөөшье бодоод үзэгты: комисси 7 часһаа үлүү саг соо суглаа хээ, зүбшэн хэлсэхын тула Түбэй һунгуулиин комиссида нэгэнтэ бэшэ хандаха ушар гараа. Хэдэн дахин хани халуун үгэ буляалдсата хөөрэлдөөнүүд болсбо. Юрэдөө, бүхы юумэ удаа дараалан хөөрэе.

РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадуудые бүридхэлдэ абаха гэшэ заседаниин зүблэхэ зүйлэй гол асуудал болоһон байгаа. Энэ һунгуулиин округһоо эгээл олон — арбан нэгэн хүн дэбжүүлэгдэнхэй. Тиихэдэ эдэнэй нэгэнэй — Хойто-Байгалай түмэр замай больницын врач А. С. Малофеевые бүридхэлдэ абаха шухала документнүүд нэгэ сүүдхээр хожомдожо эльгээгдэһэн байгаа. Сэхыень хэлэхэдэ, эндэ Александр Степановичай гэм зэмэ байхагүй. Ушарынь юуб гэбэл, Хойто-Байгалай районно Соведэй гүйсэдхэхэ комитет найдалгүй хүнөөр эдэ бүхы саарһа дансануудые Улаан-Үдэ эльгээһэн байгаа бшуу.

Теэд хуули хадаа хуули ха юм даа. А. С. Малофеевые арадай депутадта кандидадаар бүридхэлдэ абахагүй гэһэн шиидхэбэри окружной һунгуулиин комиссиин гэшүүд түрүүлэн абаа һэн. Удаань Түбэй һунгуулиин комисситай зүбшэн хэлсэхые шиидээд, Москва хонходобо. Тэндэ юридическэ бүлэгтэй зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр тэрэниие бүридхэлдэ абахые дурадхаа.

Арадай депутадуудта кандидадуудаар дэбжүүлэгдэһэн 11 хүнэй оройдоол нэгэниинь ниитын эмхээр нэрлэгдээ, бусадынь ажалша коллективүүдэй суглаанууд, конференцинүүд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байгаа гэжэ окружной һунгуулиин комиссиин секретарь В. А. Улановай мэдээсэлээр заседани эхилбэ. Кандидадуудай дундаһаа ганса В. Б. Саганов урда тээнь РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат байһан юм. Һунгуулиин комиссиин гэшүүдтэй зүбшэн хэлсэһэнэй һүүлээр арадай депутадуудта кандидадуудые бүридхэлдэ абалгада урихагүй гэжэ шиидхэбэ. Зүгөөр Е. А. Авдеев заседанида ерээд, хабаадажа байна.

Яалтай, хайшан гэлтэй гээшэб гэһэн түрүүшын арсалдаан гараба. Богонихон саг соо үгэ буляалдаһанай һүүлээр тэрэнэй байха үедэ Е. А. Авдеевэй документнүүдые хараха үзэхые шиидэбэд. Уданшьегүй Евгений Агапович бүридхэлдэ абтаа һэн.

РСФСР-эй арадай депутадуудта удаадахи кандидат — СССР-эй транспортна барилгын министрэй орлогшо Е. В. Басин тушаа орёо шанга арсалдаан гараба. Ушарынь гэхэдэ, Таксимодо байрладаг 670-дахи СМП-гэй коллективэй конференци дээрэ Ефим Владимирович дэбжүүлэгдэһэн байгаа.

— Мүнөө тэрэниие бүридхэлдэ абахые буруушаанаб,— гэжэ окружной һунгуулиин комиссиин гэшүүн А. Д. Андыков мэдүүлбэ. —Юундэ нэгэ ажалша коллективэ конференци зарлаха ёһотойб, тиихэдээ тэрэнэй подразделенинүүдтэ болоһон суглаанууд тухай түрүүшын ээлжээнэй документнүүд, конференци зарлаха тухай, түлөөлэлгын хэмжээн тухай ажалша коллективэй соведэй шиидхэбэри үгы байна. Эдэ бүхы документнүүдые шэнжэлхэ шухала.

— Окружной һунгуулиин комиссиин бүхы түрүүшын документнүүдэй бии байха тухай хаанашье, юуншье хэлэгдэнэгүй, — гэжэ комиссиин түрүүлэгшэ А. С. Гурулев буруушааба.— Угайдхадаа, ажалша коллективтэ этигэнэгүй байха ямаршье үндэһэ баримта мэанадта байхагүйл.

— Тиибэ ябашье, бүридхэлдэ абахые дурадханаб. Документнүүдые шалгахын тула манай комиссиин гэшүүниие Таксимо эльгээхэ шухала. Хэрбээ тэндэ бүхы юумэнэй гурим соогоо байгаагүй һаань, манай мүнөө дэрэй шиидхэбэриие удаадахи заседани дээрэ болюулхада яахаб. Һунгалта тухай Хуули* иимэ эрхэ маанадта олгоно, —гэжэ В. А. Уланов эрид шууд дурадхаба.

Сэлэнгын ЦКК-гай ТЭЦ-эй ахамад инженерэй орлогшо А. А. Поляковые бүридхэлдэ абалга мүн лэ иимэрхүү байдалда үнгэрбэ. Һунгалтын урда тээхи конференцинүүдые эмхидхэлгын документнүүдые шэнжэлхэ шухала гэжэ шиидхээд, Басиниие, Поляковые бүридхэлдэ абаба.

«З а п БАМстроймеханизация» трестын 137-дохи ПМК-гай коллективэй дэбжүүлһэн сэрэгэй алба хаагша И. Я. Колиниченкые бүридхэлдэ абаха үедэ Таксимо һууринда гурбан хүниие РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадуудаар нэрлэһэн байгаа гэжэ элирүүлэгдээ.

— Тэдэнэр булта ондо ондоо коллективүүдээр дэбжүүлэгдээ,— гэжэ А. С. Гурулев ойлгуулна.—300 болон тэрээнһээ дээшэ хүнһөө бүридэдэг ажалша коллектив бүхэн дэбжүүлхэ аргатай гэжэ Һунгалта тухай Хуули соо хэлэгдэнэ.

Тиигэбэшье окружной һунгуулиин комиссиин гэшүүн Г. Р. Мандаракшиев дуугаа үгэлгын үедэ һаналаа бариһан байгаа. Юундэб гэхэдэ, И. Я. Колиниченко хадаа Москвада ажаһуудаг гэжэ тэрэ шалтагаан бариба...

Райкомой пленум дээрэ дэбжүүлэгдэһэн БЛКСМ-эй Муйскын райкомой нэгэдэхи секретарь С. А. Саломатиниие бүридхэлдэ абаха үедэ хани халуун үгэ буляалдаан болоо.

Хоёр багахан коллектив һунгалтын урда тээхи хамтын суглаан дээрэ «Большереченский» совхозой директор Л. К. Литвиниие РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлээ һэн. Зүгөөр эдэ хоёр коллективтэ хүдэлдэг хүнүүдэй хахадһаа халта үлүү хубинь суглаанда хабаадаһан байгаа. РСФСР-эй арадай депутадуудай һунгалта тухай Хуули, Түбэй һунгуулиин комиссиин захяа заабари үшөө дахин уншагдана.

В. Б. Сагановай документнүүдые хаража үзэхэ үедэ илангаяа шанга халуун арсалдаан болобо. Владимир Бизьяевич мүнөө үедэ КНДР-тэхи СССР-эй посольстводо экономическа асуудалнуудай талаар советнигээр хүдэлдэг юм. Тунхэнэй районой 4 ажалша коллектив, тэрэ тоодо Саянай болон Харбяангуудай совхозууд тэрэниие РСФСР-эй арадай депутадта кандидадаар дэбжүүлһэн байгаа. В. Б. Саганов эндэхи округһоо һунгагдаха зүбшөөлөө окружной һунгуулиин комиссида саг соогоо үгөө һэн.

— Хариин орондо хүдэлжэ байһан дипломатическа хүдэлмэрилэгшые бүридхэлдэ абажа болохо юм гү гэжэ РСФСР-эй арадай депутадуудай һунгалта үнгэргэхэ талаар Түбэй һунгуулиин комисситай зүбшэн хэлсэһэн байгаабди. Тиихэдэмнай бүридхэлдэ абахагүй тухай маанадта дурадхаба,— гэжэ А. С. Гурулев элидхэнэ.

— Ушарынь юуб гэхэдэ, Саганов Москва хотодо пропискатай, тиимэһээ РСФСР-эй эрхэтэн зандаа үлэнэ ха юм,— гэжэ А. Д. Андыков буруушаана.— Тиимэһээ һунгагдаха эрхэтэй.

Һунгалта үнгэргэхэ тухай Хуули дахинаа шэнжэлэгдэнэ. Тэндэ энээн тушаа ямаршье ойлгууламжанууд үгы байһаар. Ушар иимэһээ дахинаа Москва хонходохо ушар гарана. Бүридхэлдэ абахагүй гэһэн нэгэл харюу тэндэһээ үгтэбэ. Энэ асуудал дуугаа үгэлгэдэ табигдажа, В. Б. Сагановые арадай депутадта кандидадаар бүридхэлдэ абахагүй гэһэн шиидхэбэри олонхиин дуугаар абтана. Энэ шиидхэбэриие буруушаажа дуугаа үгэһэн окружной һунгуулиин комиссиин 3 гэшүүд онсо өөһэдын һанамжатай байһанаа бэшэбэ.

Һунгагшадтай РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадуудай уулзалгануудые хайшан гэжэ эмхидхэхэб гэһэн асуудал заседани дээрэ шиидхэгдэнэ. Энэ хадаа 9 районие нэгэдүүлдэг тон ехэ округ болоно. Тиимэһээ РСФСР-эй арадай депутадуудта кандидадуудые ниитэ нэгэн бүлэг болгожо, эртээнһээ табигдаһан графигай ёһоор уулзалгануудые үнгэргэхыень гүйхэ шухала гэжэ комиссиин бүхы гэшүүд тооложо байһанаа мэдүүлээ.

В. БАДМАЕВ,
манай штатнабэшэ корр.

РОССИН КОМПОЗИТОРНУУДАЙ ХУРАЛДААН

1990 ондо Буряадай АССР-эй Композиторнуудай холбоон байгуулагдаһаар 50 жэлэйнгээ ойе тэмдэглэхэнь. Байгша он гансашье Буряадай композиторнуудай дурасхаалта жэл бэшэ юм. Ушарынь хадаа январиин 11-һээ 16 болотор Москвада РСФСР-эй Композиторнуудай VI съезд зарлагдахань.

Союзна республикануудай композиторнуудай съезднүүд Уставай ёһоор табан жэл соо нэгэ дахин үнгэргэгдэжэ, тэдээн дээрэ композиторнуудай шухала асуудалнууд зүбшэгдэжэ, хүтэлбэрилхы органууд, тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд һунгагдадаг, программна документнүүдтэнь заһабаринууд хэгдэдэг. Юрэдөө, композиторнуудай съезднүүд юрэ бусын хүгжэмэй фестивальнууд боложо, тэдээн дээрэ табан жэл соо зохёогдоһон хүгжэм, дуунай эгээл эрхим һайнуудынь гүйсэдхэгдэдэг гээшэ.

Россин композиторнуудай VI съездын программада* симфоническа, камерна, хоорой болон дуунай концертнүүд оруулагдажа, оронной түб хотын эрхим залнуудаар зэдэлхэ байна. Тэдэ концертнүүдтэ буряад композиторнуудайшье зохёолнууд гүйсэдхэгдэхэ. Съездын концертнүүдэй радио болон телевиденеэр дамжуулагдажа байха һэн тулаань Буряадайшье хүгжэмдэ дуратайшуул тэдэ бүгэдэнтэй танилсажа болохо байна.

Россин Композиторнуудай VI съездэ Буряадай АССР-һээ композиторнууд Ю. Ирдынеев, В. Усович, Б. Цырендашиев, хүгжэм шэнжэлэгшэ Д. Дугаров гэгшэд һунгагдаа. Съездын айлшаар уригдагшадай тоодо композиторнууд Ж. Батуев, С. Манжигеев гэгшэд оронхой. Съездын дуунай концертнүүдтэ Буряад оронной соло дуушад хабаадалсаха юм.

В. АЛЕКСЕЕВ.

1990 …

…ЭСХЭХЫ ЖЭЛЭЙ …ЭБЭЙ ИЛГААНУУД

…нэй түрүүшын үдэрнүүд үнгэрбэ. Энэмнай оршон … хаража, саашанхияа тодорхойлхо саг ха юм. Орон … номическа байдал эгээл орёо түбэгтэй, тон харюу… … дaa ороод байна гэжэ булта мэдэнэбди. Юуб гэ… … экономико хүтэлбэрилхэ талаар захиран-зонхил… … арсаашье һаа, хүсэд тэрэнтээ хахасаагүй, харин … бэрилхэ, хүгжөөхэ талаар экономическа онол ар… … д нэбтэрүүлэгдээгүй, хүсэд хүсэндөө орожо ша… … гээшэ. Эндэ саг лэ хэрэгтэй болоно.

… н байдал хаража үзэхэдэ, арадай ажахын гол һал… … хүгжэлтын эршэ һуладаа, зарим гол шухала про… … бэрилгын хэмжээн доошолоо, тиигэжэ хүн зоной … муу нүлөө үзүүлнэ бшуу. Элдэб эд бараанай, эдеэ … нүүдэй дуталдаха ябадал һүжэрнэ.

… республика дотор, бүхы оронойхидол адли, иимэ … үзэгдэлнүүд дайралдадаг болсо гэжэ сэхэ хэлэхэ … уха юумэн эндэ байхагүй. Гол шухала шэглэлнүү… … икын ургалтын доошолжо, зарим продукци гар… … хэлэйхиһээ бага болоо. Үйлэдбэриин гол фонд… … лалгада, гэр байра болон соёлой-социальна барил… … урданайхиһаа доошо үрэ дүнгүүд түйлэгдөө. Ху… … нёдондо 72 миллион түхэригөөр бага продукци … гдөө. Орооһо таряан, мяхан, хартаабха, овощ ба… … н жэлдэ абтаба.

… он байдалһаа яажа гарахаб, ямар хэмжээнүүдые … ыб, ерэхэ жэлэй түсэб хараанууд яажа зохёон та… … ар эргээр хүн зоной һуудал байдал һайжаруулхаб? … нууд юрэл зүгаагай юумэн бэшэ, мүнсэ үедэ хүн … хэ сэдьхэл дайража, һанаа бодолыень хүлгөөжэ … болоно бшуу.

… жэлдэ болоһон Буряадай АССР-эй Верховно Сове… … эрэ республикын Экономическа ба социальна хүг… … оной — табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй түсэб бата… … . Тэрэмнай урданайхиһаа илээд ехэ илгаатай, гол … зоной ажаһуудалда зорюулагданхай.

… оной түсэбэй гол шухала илгаа гэхэдэ, тэрэнэй со… … а шэглэл болоно. Нэрээшье урда жэлнүүдтэ үй… … һалбаринуудые хүгжөөхэ хэрэгтэ ехэ мүнгэ зөөри … г, тиихэдээ нобшо удаанаар баригдадаг, хэдэн … проектнэ хүсэндөө хүргэгдэдэггүй байгаа гэжэ мэ… … рин хүн зоной ажаһуудалда, эд бараагаар, эдеэ … алгада хабаатай һалбаринууд «баян столой» үлэг…

КПСС-эй XXVIII съездые угтуулан

эхилээр ходол эхэ хонидые харуулһанабди. Жэлһээ жэл бүхэндэ түл абаха, ноохо хайшалха даабаринуудаа дүүргэдэгбди. Зүүтэнай тоодо ходол ябанабди. Би һайрхаа бэшэб. Юуб гэхэдэ, ямаршье хүн һайнаар ажаллажа, даажа абаһан хүдэлмэриингөө түлөө бусэдай урда харюусаха ёһотой ха юм. Гэхэтэй хамта, мүүгээр хүдэлөө һаа, түлөөһэшье

ҺАНАҺАНАА ХЭЛЭНЭБ

Би түрэлхи хэлэн дээрээ гарадаг «Буряад үнэн» газетэеэ үдэр бүхэндэ уншажа, тэндэ толилогдоһон һонинуудтай танилсадаг байна гээшэб. Һүүлэй жэлнүүдтэ түрэл газетэмнай ехэл һонёор гарадаг боложо. Тэрэнэйгээ хүдэлһэнүүд дүтөөр һанажа ябанаха сэхэ руунь хэлэдэг, хөөрэдэг боложо байна. Энээниинь ехэ зүб гэжэ тоолоноб.

Партиин гэшүүнэй нэрэ хүндые үргэхэ, тэрэниие арюун сэбэрөөр абажа ябаха тухай нэгэтэ бэшэ хэлэгдэнэ, хэлэгдэхэшье ёһотой гээд һанагдана. Өөрөө би хонишон хүнби. Бүхы бага наһанһаа энэ ажалтай танилсаһан гээшэб.

Һаһанайгаа нүхэр Анна Дамбаевна Будаеватай суугаа 1956 онһоо эхилжэ, хонишоноор хүдэлжэ ябанабди. Тэрэ гэһээрнэйнгээ аяар 33 жэл үнгэрбэ. Энэмнай нэгэ хүнэй наһан соо бага бэшэ саг гээшэ. Табан үхибүүдые ехэ болгожо, гарыень газаагаа, хүлыень дүрөөдэ хүргөө гээшэбди. Мүнөө одхон Булад хүбүүмнай Ринчин-Ханда һамгантаяа хамта бидэнтээ нэгэ отара даажа абаад, хүдэлжэ байна. Тиихэдэ Игорь хүрьгэмнай туһалалсана.

Хонин ажал дээрэ хүдэлжэ багаар абаха байна ха юм. Энээн тухай мэртэжэ болохогүй бшуу. Ямаршье ажал хэхэдээ, тэрэниие эсэстэнь хүргэтэр һайнаар бүтээхэ гэжэ оролдогшоб. Нэрээ хухаранхаар яһала хухарханиие дэлэ гэжэ сэгээ мэргэн оньһон үгэ бии ха юм. Энээн тухай хүбүүдтээ, ашанартаа ходол һануулжа, хэлэжэ ябагшаб.

Манай бригада гурбадахи жэлээ арендэнэ подрядай аргаар хүдэлжэ байна. Түрүүшымнай жэлэй үрэ дүнгүүд һанаа сэдьхэлымнай яһала хангаагүй. Даажа абаһан хонидойнгоо 100 эхэ хонин бүриһөө 115 хурьга абажа, колхоз соогоо түрүү һууури эзэлэн бэлэйбди. Мүн ноорһоншье, нэмэлтэ шэгнүүрые абаха талаар даабаринуудай сум бэелүүлэгдэһэн юм. Манай үйлэдбэрилһэн продукциин центнер бүхэнэй өөрынь үнэ сэн үнгэргэжэ хэлэдэ 83 түхэриг 41 мүнгэн болоо. Дүн хамтадаа 107 центнер нэмэлтэ шэгнүүр абаабди. Ноохо хайшалха даабари үлүүлэнхэй. Мүнөө манай отара дээрэ дүн хамтадаа 501 эхэ хонин харууһалагдана. Эдэ үдэрнүүдтэ түл абалгамнай эхилхэнь гээшэ. Энэ харюусалгатай хаһада һайн бэлэдхэлтэйгээр хүрэжэ ерээбди. Үбһэ тэжээл, түлеэн гэхэ мэтэеэ газаагаа үнинэй асаранхайбди. Хурьга абаха үедэ бидэнтэй хүдэлхэ хүнүүдшье олдонхой.

Би партиин зэргэдэ 1962 онһоо жагсанхай хүм. Тэрэ гэһээр өөрыгөө ганса һайн талаһаа харуулха, коммунистын нэрэ хүндые унагаахагүй, бузарлахагүй, журамтай ябаха гэжэ оролдогшоб. Зохидоор бэеэ абажа ябагты гэжэ залуушуулда ойлгуулха гэжэ оролдодогшье байхаб. Өөрынгөө хүбүүд, басагадташье хэлэгшэб. Мүнөө наһатай боложо, ажабайдал һайн мэдэхэ болоһон бидэнэй хэлээгүй һаа, хэн хэлэхэ гээшэб!

Партиимнай ЦК-гай апрелиин (1985 он) Пленумэй, мүн КПСС-эй XXVII съездын удаа коммунистын арюун сэбэр, үнэн сэхэ шэнжэ шанарай түлөө тэмсэл шангадажа эхилээ һааб даа. Коммунистын нэрэ хүндые унагааһан зонһоо партимнай зэргэнүүдээ сэбэрлэхэ ёһотой гэһые тон зүб гэжэ тоолохо байнаб. Үгэ хэрэг хоёроо алгасуулдаг коммунистнууд үшөөл үсөөн бэшэ. Тэдэнэй хүдэлмэридэ зүб сэгнэлтэ үгэхэ хэрэгтэй гээд ходол һанагшааб. Энээн тухай суглаанууд дээрэ хэлэдэгби.

Мүнөө хубилган шэнэдхэлгын бэелүүлэгдэжэ байһан үедэ партийна эхин организацинууд өөрынгөө гол хүдэлмэриие сагай эрилтэнүүдтэ харюусамаар ябуулха зэргэтэй. Партиин Уставта нэмэлтэнүүдые, хубилалтануудые оруулха гэһэн һанамжа зүб гэхэ байнаб. Энэ асуудалаар үргэн хөөрэлдөө газетын хуудаһануудаар үүсхээ һаа ямар гээшэб? Партийна олон эхин организацинууд үшөөл хуушанайхяараа хүдэлһэн зандаа гээ һаа, алдуу болохогүй. Тэрэниие хубилгаха, һайжаруулха талаар хүдэлмэри үшөөл һулаар ябуулагдана.

Партиин зэргэдэ ябаха дурагүй хүнүүдые эхин организацидаа мэдүүлгэ бэшэһэнэйнь удаа хамтын суглаан дээрэ хаража үзөөд, КПСС-эй зэргэһээ гаргаха хэрэгтэй. Партида хүнүүдые абаха, партиин зэргэнүүдһээ гаргаха асуудалнуудые партийна эхин организацинууд лэ шиидхэхэ ёһотой. Коммунистын нэрэ хүндые бузарлаһан хэн нэгэнэй хуушанайнь «нэрэ хүндые» сэгнэжэ, хүнгэлэлтэ хэхэ ябадал огтолон болюулагдаха ёһотой. Энээн тухай КПСС-эй Уставта нэмэлтэ болгон оруулаа һаа, таарамжатай ха гээд һанаха байнаб.

Коммунист байһан туладаа «Правда» газетэеэ хаража, «КПСС-эй Устав ямар байха ёһотойб?» гэһэн гаршаг доро толилогдоһон һанамжа дурадхалнуудые һонирхон харадагби. Тиихэдээ өөрын нэгэ бодол тухай дурдаха хүсэлтэйб. Хаа хаанагүйхидэл адли манайшье «Дружба» колхозой партийна эхин организациин бүридэлдэ наһатай болоһон, суглаануудта ябажа шадахаяа болиһон, ниитын хүдэлмэридэ хабаадаха аргагүй коммунистнууд бии. Эдэ нүхэднай партиин Уставай эрилтэнүүдтэ харюусанагүй гээшэ ааб даа. Тиимэ коммунистнуудта биледүүдыень партиин хүндэтэ гэшүүдтэ үгэһэншүүгээр барюулаад, партийна суглаануудта өөрынгөө дураар ябаха эрхэ үгөө һаа, зохид байгаа гээд һанагдана.

Манай колхозой коммунистнууд, тэрэ тоодо би өөрөө партиин гэшүүнэй нэрэ хүндые дээрэ үргэн, сэбэр һайханаар абажа ябаха, хэжэ байһан хүдэлмэриеэ үндэр бүтээсэтэйгээр бэелүүлхэ уялгаяа жэншэдгүй дүүргэхые оролдохо байнабди.

Б-Д. РИНЧИНОВ,
Яруунын районой «Дружба» колхозой ахалагша хонишон-арендатор.

Алдарта Байгалаа

аршалан хамгаалая!

ҮТЭГЖҮҮЛГЫН ҮРЭ ЕХЭШЬЕ ҺАА...

Һүүлэй жэлнүүдтэ СССР-эй Наукануудай Академиин Сибириин отделениин эрдэмтэд оршон тойронхи байгаали бузарлалгатай эрид тэмсэжэ, аршалан хамгаалха талаар горитой ехэ шэнжэлэлгын, туршалгын хүдэлмэри ябуулна. Илангаяа Байгал далай шадархи байгаали хамгаалхаар промышленностиин, хүдөө ажахын болон ой модоной промышленностиин технологиие нарижуулан һайжаруулха талаар шанга эрилтэ табигдана. Мүнөө үедэ үйлэдбэриин технологиие нарижуулан һайжаруулха гээшэ шухала. Илангаяа Байгал шадар промышленность болон хүдөө ажахын хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэдэ, байгаалинь бузарлагдажа, хүсэлдүүлэгдэшэгүй хохидол ушаруулна ха юм.

Байгал шадархи байгаали хүдөө ажахыда химическэ зүйлнүүдые хэрэглэһэнэй ашаар бэшэ, харин промышленна предприятинуудай олошорһонһоо бузарлагдажа байна гэжэ зариман арсажа болохо. Үнэн дээрээ хүнэй ашаглаһан ямаршье газарта шанга хиналта тогтоохо ёһотойбди. Энэ зорилгоор бидэ һүүлэй жэлнүүдтэ республикын ажахынуудта минеральна үтэгжүүлгын хэрэглэгдэдэг дүй дүршэлыень шалгаһан байнабди. Тодорхойлбол, жэл бүхэндэ минеральна үтэгжүүлгэ улам ехээр хэрэглэгдэнэ. Һүүлэй дүрбэн жэлэй дүнгүүдые согсолон зэргэсүүлхэдэ, республикын ажахынуудта хахалагдадаг газарай гектар бүхэндэ 92 килограммһаа 104 килограмм хүрэтэр (хэрэгтэй бодосуудай хэмжээгээр) минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдаа. Тиихэдэ зарим районуудта бүри ехэ хэмжээгээр минеральна үтэгжүүлгэ оруулагдана. Жэшээлбэл, Загарайн райондо гектарай 173 килограмм, Ивалгын районой ажахынуудта 148, Тарбагатайн, Кабанскын районуудта 111 килограмм хэрэглэгдэдэг байба. Эндэ бидэ үтэгжүүлгын хэрэгтэй бодосуудай хэмжээгээр зэргэсүүлэн харуулаабди. Хэрбээ тук болгон харуулбал, эдэ тоонууд аргагүй ехэ болохо байгаа. Тэрэшэлэн минеральна үтэгжүүлгэнүүдтэ химическэ бодосуудай нарижуулагдан һайжаруулагдаагүй байһан дээрэһээ ургамалда хэрэггүй, хүнэй бэедэ хоро хүргэхэ фтор, хлор, натрий зүйлэй бодосууд ехэ байдаг. Тиимэһээ минеральна үтэгжүүлгэ ехээр гэхэ гү, али жэл бүхэндэ нэгэл газартаа оруулжал байхада, дээрэ дурсагдагша хорото бодосууд хүрьһэндэ сугларжа, байгаали, нэн түрүүлэн, уһа бузарлана гээшэ. Хүрьһэндэ илангаяа азодой ехээр суглархада уһа, сөөрэмүүдтэ, тала дайдын ногоондо, мүн таримал ургамалнуудта нитрат элбэгжэнэ. Үнэн дээрээ нитрат үлүү хоротой бэшэшье һаа, бэе махабадта муу нүлөө үзүүлжэ, гэдэһэ доторой үбшэ дэлгэрүүлнэ. Үхибүүдэй бэе махабадта эдеэ хоолоорнь дамжан суглараһан нитрат хожомоо нитрит болоходоо, улам хоротой байдаг гэхэ гү, али шуһанай гемоглобинтай холисолдожо, кислородоор хангалгые таһалдуулна.

Минеральна үтэгжүүлгэгүйгөөр газар тарилангай ургаса дээшэлүүлжэ, һү, мяха болон бусад продуктнуудые элбэгжүүлхэмнай илангаяа манай Буряад орондо хүшэр гээшэ. Тиимэһээ иимэ арга хэрэглэхэдээ нэн түрүүлэн хүнэй бэеэ элүүр энхэдэ хоро хүргэхэ нүлөөнһөөнь һэргылхэ эрилтэ наринаар сахиха болоно.

Байгаали болон уһа, агаараа бузарлангүй, экономическа талаараа тон сэбэр продукци ехээр үйлэдбэрилжэ абахын тула минеральна үтэгжүүлгэеэ органическа үтэгжүүлгэтэй бага хэмжээгээр холижо хэрэглэхэдэ аша үрэтэй юм.

70-дахи онуудһаа эхилжэ республика доторнай минеральна үтэгжүүлгэдэ онсо анхарал хандуулагдажа, органическа үтэгжүүлгэ мартагдажа захалаа. Минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэхэдэ ургамалда хэрэгтэй бодосууд хүрьһэндэ элбэгжэжэ, ургасыень дээшэлүүлээшье һаа, хүрьһэнэй үрэжэлые, органическа бүридэлые эрид һайжаруулжа бирахагүй байшоо. Илангаяа һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда угаагдажа муудадаг элһэлиг хүнгэн хүрьһэтэй манай республикада минеральна үтэгжүүлгэ гансаараа туһагүй байба. Тиимэһээ химическэ промышленностиин продукциие органическа үтэгжүүлгэтэй — торф, наг шэбхэ, хэршэгдэһэн ургамалай үлөөдэһэн гү, али шубуунай аргалтай холижо хэрэглэхэ эрилтэ табигдана. Органическа үтэгжүүлгэтэй минеральна үтэгжүүлгэ бага хэмжээгээр холижо хэрэглэхэдэ хоротой хүндэ элементнүүдынь хүрьһэнэй органическа бодосуудтай холигдоһондол, органическа үтэгжүүлгэ сооһоо холуур дэлгэрэнгүй үлэшэдэг байха юм.

Хэрбээ органическа үтэгжүүлгэ ехээр гаргажа гэхэ гү, али шубуунай аргал, ургамалай үлөөдэһэ, һолоомо хэршэжэ газарай үрэжэл һайжаруулхада ургамалнуудтахи хорото металлнууд (бодосууд) эрид доошолно. Тобшолон хэлэбэл, органическа үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэхэдэ, гансашье полиин хүрьһэн бэшэ, мүн ургамалнууд хорото бодосуудһаа горитойгоор сэбэрлэгдэхэ байна.

Тодорхой баримтануудые зэргэсүүлэн харахада, манай республикада органическа үтэгжүүлгэ тон бага хэмжээгээр оруулагдадаг байба. Жэшээлбэл, 1985—1988 онуудта хахалагдадаг газарай гектар бүридэ жэл бүхэндэ дунда зэргээр 7—10 тонно гаргагдаха аад, оройдоол 42—46 килограмм оруулагдадаг байха юм. Мүнөө үедэ республикын ажахынуудта наг шэбхын багашье һаань, бии байһаниинь хүсэд хэрэглэгдэнэгүй.

Органическа үтэгжүүлгын хомор байһаниие харадада абажа, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд иимэ үтэгжүүлгын орондо промышленностиин болон хүдөө ажахын үлөөдэһэ үргэнөөр хэрэглэхэ түрүү арга бэдэрхэ байгаа. Жэшээлбэл, шубуунай аргалые суглуулжа, органическа үтэгжүүлгэ болгон хэрэглэхээр юм. Мүнөө Кабанскын, Твороговой шубуунай фабрикануудай дэргэдэ нилээд ехэ аргал сугларанхай, оршон тойронхи байгаалиие бузарлана. Хэрбээ энэ аргалые торфтой, модоной холтоһонтой, хюрөөгэй хибэдэһэнтэй гү, али хэршэгдэһэн һолоомон болон ургамалай үлөөдэһэнтэй холижо хэрэглээ һаа, ашагтай байха.

Энэ зайлуулшагүй зорилго бэелүүлгэдэ гансашье промышленностиин бэшэ, мүн хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд, мэргэжэлтэд, хүтэлбэрилэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсаха уялгатай.

Г. ЧИМИТДОРЖИЕВА,
Биологиин институдай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ, биологиин эрдэмэй кандидат.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: бригадир В. Д. Токтохоева; И. Базаров.

В. ГАРМАЕВАЙ фотозурагууд.

ТҮРҮҮ БРИГАДАДА

Локомотив-вагон заһабарилгын заводой шэрэм шудхалгын цехэй коллектив ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримаар түрүүшүүлэй тоодо хүдэлжэ эхилһэн байха юм. Энэ гуримда ороходоо, салин хүлһэнэй, экономическа урмашуулгын жасануудай мүнгэ зөөри өөһэдөө мэдээд хэрэглэхэ эрхэнь үргэдхэгдөө һэн. Имагтал эсэсэй үндэр дүнгүүдые түйлахадаа, эдэ жасануудаа баяжуулха байһанаа ойлгожо, үрэ бүтээсэтэйгээр хүдэлнэ. Тиин шэнэ эрхэ байдалда хүдэлжэ эхилһэн түрүүшын һаранууд турша ажалай бүтээсэ дээшэлүүлэгдэжэ эхилээ. Мүн үйлэдбэриин олонхи асуудалнууд түргэнөөр шиидхэгдэдэг болоһон байна.

— Ажал хүдэлмэриеэ иимээр эмхидхээд байхадаа, продукциин шанар һайжаруулха, хүдэлмэришэдэй эдэбхи үүсхэл дэбжээхэ, эрхэ байдалынь һайжаруулха хэрэгтэй болоо һэн. Тиимэһээ эдэ эрилтэнүүдтэ тааралдуулжа, социалис мүрысөөнэй гурим хубилгаа һэмди,— гэжэ цехэй экономист А. А. Хингеева хэлэнэ.

Гол участок, бригадануудай коллективүүд анхан хоорондоо мүрысэдэг байһан юм. Эсэсэй дүнгүүдэй түлөө бултадаа адли харюусадаг болоходоо, кранай машинистнууд, слесарь-заһабарилагшад болоод бусад хүдэлмэришэд мүрысөөндэ хабаадажа эхилээ. Тиимэһээ продукциин шанар һайжаруулгада, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгэдэ, түсэбтэ даабари дүүргэлгэдэ тэдэнэр ехэ нүлөө бодотоор үзүүлжэ эхилһэн байна. Жэшээлхэдэ, цехэй коллектив товарна продукци гаргаха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ даабаринуудаа бэелүүлжэ, түсэбһөө гадуур 227 тонно шэрэм шудхаһан, тормозой 19.826 колодко үйлэдбэрилһэн байха юм. Мүн салин хүлһэнэй жасын мүнгэ зөөри алмажа шадаа. В. Д. Токтохоевагай хүтэлбэрилдэг газар бэлэдхэгшэдэй бригада энэ хэрэгтэ горитой хубита оруулаа. Тэдэнэр завод дотор дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ үнгэрһэн хэлэй туршада хэдэн удаа эрхимлэжэ гараһан байна. Мүрысөөндэ эрхимлэжэ гараханы бэрхэтэй хэрэг юм. Ганса түсэбэй дүүргэлтэ бэшэ, мүн ниитын ажабайдалда хэр зэргээр хабаадалсаһаниинь хараада абтадаг. В. Д. Токтохоевагай бригадын гэшүүд цехэй ниитын ажабайдалда ехэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, эбтэй зэтэй коллектив гэжэ тоологдодог юм.

— Шэнэ гуримай ёһоор мүрысэдэг болоходо, хүдэлмэришэдэй эдэбхи үүсхэл бадараа,— гэжэ цехэй начальник М. М. Мантыков хөөрэнэ.— Элдэб материалнуудые, элшэ хүсэ алмахын түлөө оролдодог болоо. Мүрысөөнэй дүнгүүд бүхы коллективэй хабаадалгатайгаар согсологдожо, эрхимлэгшэд тодоруулагдана. Иигээд байхада, ямаршье гомдол орохоо болёо.

Энэ цехэй олон коллективүүд сооһоо түс бригадынхидай нёдондо найма дахин шалгаржа гараһандань гайхамаар һэн. Ажахын тоосооной гуримда хүдэлжэ эхилхэдээ, тэдэнэр В. Д. Токтохоевые бригадираар һунгаһан байна. 1977 онһоо хойшо энэ бригадада ажаллажа, коллективэй хүдэлмэри зүбөөр эмхидхэжэ шадаха бэлиг шадабарияа харуулаа. Үйлэдбэриин болоод бусад асуудалнуудые шиидхэлсэхэ хэрэгтэнь түрүүшын үеэр горитой туһа хүргэлсөө. Бригадын партгруппа али болохоор дэмжэжэ, туһалжа байдаг. Т. М. Усубалиевагай толгойлдог энэ бүлэгэй бүридэлдэ 6 коммунист тоологдоно. Бригадын коллективэй ажахын тоосооной гуримда орохын урда тээ тэдэнэр ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулһан байна.

— Манай бригадада 15 хүн ажаллана. Гол түлэб эхэнэрнүүд юм. Теэд ямар хүндэ эрхэ байдалда түсэбтэ даабарияа дүүргэнэ гээшэбибди? Бэр хүсөөр шахуу бүхы хүдэлмэри хэгдэнэ. Заводой баригдаһан сагһаа хойшо тодхогдоһон түхеэрэлгэнүүд шэнэлэгдэнгүй байһаар. Һалхитуулгын түхеэрэлгэнүүд һайнаар хүдэлгэгдэнэгүй. Эдэ бүгэдые һэльбэн шэнэлхэ эрилтэ үнинэй табинабди. Тиин энэ жэлһээ шэнэдхэгдэжэ эхилхээр хараалагдаа. Хэр хүндэ байгаашье һаань, ажалһаа гараха ушарнууд үзэгдэнэгүй. Коллективнай эбтэй зэтэй, бата нүхэсэлтэй юм,— гэжэ бригадир В. Д. Токтохоева хөөрэнэ.

Үнэхөөрөө хүндэ эрхэ байдалда ажаллажа байгаашье һаа, хэб дарагшадые тэдэнэр газараар хангажа шадана. Энэ газарай бүридэлдэнь элһэн, шабар, шатаагдаһан хара элһэн, уһан болоод бусад материалнууд ородог юм. Түсхай тээрмэ соо эдэ бүгэдые худхажа, хүсэд хатаангүй, шиигтэйгээр хэб дарагшадта үгэдэг байна. Ямараар хатаһыень шалгадаг түхеэрэлгэгүй һэн тула гараараа барижа шалгана. Продукци гаргаха, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ даабарияа һара бүри сүм дүүргэжэ, салин хүлһэнэй жасада 791 түхэригэй алмалта хээ. Гадна шабар, бусад материалнуудые ехээр алмаһан байна.

Таһалгаряагүй үйлэдбэритэй һэн тула тэдэнэр гурбан халаанда хүсөө хубаарилан хүдэлнэ. Түрүүшын халаанда эгээл олон, 8 хүн ажаллана, түсэбэй горитой хубиие дүүргэнэ. Һургуулида ороодүй, олон үхибүүдтэй эхэнэрнүүд түрүүшын халаанда ажалладаг юм. О. Мангутова, Ц.-Д. Марибадараева, Г. Удаева, Г. Дандарова, Т. Гончарова, Е. Семёнова, М. Танхаева, И. Базаров, Т. Протасова, Г. Самсонов болон бусад хүдэлмэришэд хоорондоо харилсаата хэдэн мэргэжэл шудалжа, бүтээсэ ехэтэйгээр ажалладаг, халаан бүриин даабари үлүүлэн дүүргэдэг байна. Иигэжэ эсэсэй үндэр дүнгүүдые түйлахын түлөө коллективэй гэшүүн бүхэн оролдосотойгоор хүдэлнэ, хамаг материалнуудаа гамтайгаар гаргашална, алмалта хэнэ.

А. ДАШИДОНДОКОВ.

Эхэ ороной үндэр шагналда

«МАНАЙДАШ ИИМЭЛ ХҮНҮҮД ХҮДЭЛДЭГ»

ЭНДЭХИ байра байдалые газаа тээһээнь харахада ямар нэгэ нилээд томохон завод, фабрикаһаа дутуугүй гэхээр байдаг. Тэб тэгшээр жэрылгэжэ бариһан ута шулуун байрануудай олон тоото сонхоор электрын гэрэл яларжа, огторгой өөдэ ёдойлдоһон түмэр хоолойнуудһаа утаан бааяад, үндэр башнинууд эндэ тэндэ тобойлдон, эдэ бүгэдэ, юрэдөөл, промышленна предприятиин түхэл шэнжэ яһала үзүүлнэ.

Эдэ бүгэдые тойруулжа хүреэлһэн хашаа соонь проходнойгоор абаһаар орохо гээшэнь бэлэн бэшэ байба. Түсхай целлофан гутал, сагаан халаад үмдэжэ, арюудхалгын олохон «шэрдэгүүдтэ» хүлөө һайса аршажа, нарин санпропускник соогуур гаража, гахайнуудай байранууд соо арай-шамай гэжэ орободи.

Энэньшье гайхалтай бэшэ. Нэгэ доро арба һайса гарэ мянган поршоонхо, гахайнуудай байлгагдадаг энэ комплексын байранууд руу газаа тээһээ элдэб халдабарита юумэ, үбшэ хабша оруулха болоо һаа, айхабтар аюултай бшуу. Нарилаагүйдэ аргагүй.

Түрүүн эндэ орожо хараһан хүндэ гахайшад-операторнуудай ажал тиимэшье бэрхэтэй хүшэр бэшэ гэхээр байба. Түсгаар сагаан, хара халаад үмдэнхэй эхэнэрнүүд олон тоото таһалганууд соо байһан гахайнуудай дорохи нойтон шэбхые шлангаар уһа сасажа сэбэрлээд, хамаад, баһал түсхай түхеэрэлгэтэй тэргээр кормушканууд соонь хуурай тэжээл (талха таряанай зүйл) хэжэ үгэнэ. Ута хобоо соо сэбэр уһан ходо гоожожо байна. Байранууд соонь дулаахан, һаруул гэрэлтэй. Досоохи бүхы хана, таһалганууд хаалта хаамжанууд хуу сагаадагданхай ялайна. Юрэдөөл эндэ хүдэлэгшэдтэ яһалал амар, хүнгэншье ха даа гэжэ һанахаар.

Теэд хаанашье хүнгэн, хүсэ хүлһэ гаргангүй хэхэ ажал гэжэ байдаг гүб даа. Жэшээнь, эндэхи «Южный» комплексын гахайшан-оператор Полина Павловна Балдунникова туһалагша Васса Ерастовна Ефремоватай (тэрэнь һая наһанай амаралтада гараа) 3000 гахай эдеэлүүлнэ, харууһална, шахан таргалуулна. Эдэмнай хори-гуша бэшэ, харин гурба мянган.

Тэдэнь үдэр бүри хэды ехэ тэжээл эдинэ гээшэб! Эды олон амитадай шэбхыень сэбэрлэхэ, таһалганууд соохииень ходо угаахань баһал амархан бэшэ. Тэрэ мүртөө таһалга соонь ходо сэбэр, хуурай, арюун сэбэр агаартай байлгаагүйдэ аргагүй. Энээнһээл тэдэнь үбшэ хабшагүй байха, түргэн томо болохо, таргалхашье зэргэтэй.

ГУРБА мянган гахайе нэгэ доро хаража байхадаа, тэдэмни үбшэлнэгүй аа гү, хүлөө, үе мүсэеэ гэмтээнэгүй аа гү гэжэ ходол адаглажа, хаража байха хэрэгтэй. Олон амитан соо юуншье боложо болохол. Үмсэдөө 2-3 гахай тэжээхэдэшье харууһа, тэжээлынь хүнгэн бэшэ байдаг гүб даа.

Полина Павловна энэ комплексдо эгээл арбан жэлдэ хүдэлнэ. Энэ үе соо тэрэ хэды олон гахай шахажа тушаагааб даа. Тоолоод үзэе. Тэрэ сугтаа хүдэлдэг нүхэртэеэ гурбан байра соо нэгэ доро 3000 гахай байлгажа шахаад, табан һара соо тэдэнэйнгээ түс бүриин шэгнүүрые 100—110 килограммда хүргэжэ, мяханай комбинадта ябуулдаг. Ондоогоор хэлэбэл, хоёр гахайшад-оператор жэл соо дунда зэргээр 6000 гахай шахажа, зургаа мянган центнер мяха тушаана бшуу. Тэрэниинь арба дахин үсхөөд үзэгты.

— Оройдоол хоёрхон гахайшад лэ эдэ олон амитадые харууһалжа, тэжээжэ, шахажа, иимэ ехэ мяха үйлэдбэрилжэ байдаг гээ һаа, буруу. Байранууд соохи халуу дулаан уһа үгэдэг сорго хоолойнуудые, элдэб оньһон түхеэрэлгэнүүдые, электрын элшэ хүсэнэй хэрэгсэлнүүдые һаадгүй хүдэлгэжэ байха сантехник, слесарьнууд, электригүүд эндэмнай байха. Тиихэдэ гахай шахалгын цехтэ карантинай зоноһоо тобир һайн поршоонхонуудай ороол һаань, нэмэлтэ шэгнүүр ехэ абтаха, тарган, томо шахамалнууд мяханай комбинадта тушаагдаха байна,— гэжэ П. П. Балдунникова хөөрэнэ.

— Манайдаш бултал ажалдаа харюусалга ехэтэй, үнэн шударгы хүнүүд хүдэлдэг юм. Нэн түрүүн гахайнуудай харууһа, тэжээлые зоотехниин, ветеринарна, нарин заабариин ёһоор эмхидхэдэг, үйлэдбэриин технологиие жэншэдгүйгөөр сахидаг хүнүүд лэ һайн амжалта түйладаг гээшэ. Бэрэнгүй аргагүй. Энэмнай промышленна түхэлтэй үйлэдбэри ха юм. Ажалаа арбан хуруундаал адли мэдэхэ, шадаха болоһон, мүн дүй дүршэл, мэргэжэлээ саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ байдаг гахайшад-операторнууд комплексдомнай үсөөн бэшэ. Тэдэнэй дундаһаа шахалгын цехэй Полина Балдунникова, Надежда Афанасьева, карантинай зоноһоо Клара Савинова, Галина Бурлакова гэгшэдые заатагүй дурдаха хэрэгтэй,— гэжэ цехэй начальник Г. М. Савинов хэлээ һэн.

Бүхы дээрээ «Южный» комплексын олонхи гахайшад-операторнуудай нилээд һайн үрэ дүнгүүдые түйладагшье һаань, Полина Павловна Балдунникова һара, жэл бүхэндэ бултанһаа онсо шалгаржа, гахай бүхэнэйнгөө шэгнүүрые сүүдхэдэ 600 граммһаа доошо бэшээр (даабаринь 510 грамм) нэмээдэг. Тэжээлэй гаргашыешье нормоһоонь үлүү гаргаа гэжэ байгаагүй.

АГА, ОНОН нютагуудаар

«АГА» КООПЕРАТИВАЙ БАТА АЛХАМ

Мүнөө үедэ манай орон дотор кооперативууд тухай үргэн ехэ хөөрэлдөөн үргэлжэлһээр. Олонхи ушарта үйлэдбэриин иимэ коллективүүдэй гүрэн түрэдэ, хүн зондо аша туһаар бага байһан тухай һанамжанууд сахилгаан түргэнөөр дэлгэрнэ. Үнгэржэ ерэхэдээ, кооператорнуудые гансал мүнгэ зөөри үлүү ехээр үбэршэлхые оролдоһон, хара амяа хараһан зон гэжэ тоологшодшье манай дунда олдохо.

Үнэндөө бидэ бусадтал адли хубилган шэнэдхэлгын үедэ Эхэ оронойнгоо һүр хүсыень нэмээлсэхэ, арад зоной байра байдал һайжаруулгада нүлөөлэлсэхэ үүргэтэй зон гээшэбди. Тиимэһээ энэ хэлэгшээ бодото баримтануудаар батадхаха хүсэлтэйб.

Хубилган шэнэдхэлгын эршэеэ эгээл абаха үеэр, 1987 оной августа һарада манай кооператив намтараа эхилһэн түүхэтэй. Ага тосхонһоо байтагай, бүхы округ дотороо эгээл түрүүн энэ зам шэлээ гээшэ һэн хабди. Тиимэһээ кооперативтаа «Ага» гэжэ нэрэ үгэһэмнай гайхалтай бэшэ ха. Мүнөө болоод байхада, минии үүдхэһэн хэрэгые дэмжэжэ, ганзага нэгэдэгшэдтэ үнэн зүрхэнһөө баяр хүргэнэб. Ушарынь гэхэдэ, тиихэ үедэ орон доторнай кооперативууд тухай Хуули, тогтоолшье гараагүй, тиимэһээ ажалаа хаанаһаань, ямар аргаар эхилхэеэшье мэдэхэгүй жэшээтэй байгаабди. Зүгөөр, барилгын худалдаа наймаанай эмхи зургаануудта минии хүдэлжэ олоһон дүй дүршэл эхилһэн хэрэгээ урагшатай бэелүүлхэ хэрэгтэмни туһа хүргөө. Гэхэ зуура, намда этигэжэ, сугтаа ажаллажа эхилһэн хүнүүдэй хубита эндэ түйлай ехэ.

Мэдээшьегүй ябатарнай кооперативай байгуулагдаһаар хоёр жэл үнгэршэбэ. Энэ сагай хугасаа соо манай коллектив хүгжэжэ, хүл дээрээ гарантаа, мүн хэһэн юумэмнайшье ехэ. Юрэдөөл, гарша, оршоёо согсолходоо, гарзада орожо байхаяа унихэнэй болинхойбди. Кооперативнай 6 ондо-ондоо шэглэлээр ажалаа ябуулна. Ондоогоор хэлэхэдэ, 6 цех байгууланхайбди. Манай һанахада, оёдолоймнай цех коллективтээ эгээл ехэ ашаг олзо асардаг, нютагайнгаа зондо аша туһа хүргэдэг байна. Сэндэмэ Тугдумовагай ударидадаг энэ цехтэ 30 гаран хүнүүд ажаллана. Арбаадынь манай гол штадта оролсодог. Харин бусадынь түсхай хэлсээнэй ёһоор, гэртээ байгаад, захилхэһэн хубсаһыемнай оёдог. Онсо тэмдэглэхэ юумэн гэхэдэ, гол оёдолшоднай залуу хүбүүд байха юм. Эдэнэр хонином арһаар хубсаһа оёдог Шэтын фабрикада мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ ерэһэн юм. Эдэнэр хүн зондо хэрэгтэй дулаан хубсаһа арһаар оёнод. Эхэнэрнүүдтэ арһан пальто, эрэшүүлдэ — бүдөөр хушагдаһан хүүртигүүдые, арһан гутал оёно. Хонином арһаар хубсаһа оёдог Шэтын фабрикатай бидэ хоорондоо хэлсээ баталаа һэмди. Энээнэй ёһоор тэдэ манда оптово сэнгээр элдэгдэһэн арһа худалдадаг. Орондонь бидэ тэдээндэ үнэгүйгөөр мяха үгэдэг гээшэбди. Бэе-бэедэмнай бариисатай энэ хэлсээнэй ашаар, оёдолшоднай урагшатай ажаллана. Энэ оной үнгэрһэн жэлэй дүнгөөр эдэнэр 240 мянга гаран түхэригэй продукци үйлэдбэрилжэ, тэрээнээ хүн зондо худалдаа. Залуу оёдолшод Баяр Ойдопов, Баяр Начинов, Баясхалан Жамьянов, Баатар Нимаев, Баяр Сандановгэгшэд урдахи зорилгоёо һайнаар ойлгоод, илангаяа шударгыгаар хүдэлнэ. Дүршэлтэй оёдолшон Мэдэгма Будажаповна Загдаева залуу нүхэдөө дэмжэн, сог залитайгаар хүдэлнэ.

Манай барилгын цех коллективэймнай урдаа хараха һалбаринь юм. Валерий Батуринай хүтэлбэрилдэг энэ багахан бригадада 6 хүн тоологдоно. Эдэнэр майн 20-һоо эхилжэ, Ага тосхондо аэропортын барилга хэнэ. Нютагаймнай зондо тон шухала хоёр дабхар шулуун байшаниие шэнэ жэлэй гаратар ашаглалгада үгэхэ ёһотойбди. Бүхыдөө 172 мянган түхэриг ашаглаха болонобди. Дүрбэн хүнһөө бүридэһэн барилгашадай нүгөө бригада Гомбожаб Батомункуевай ударидалга доро Будаланда байрын 3 гэр хонишодто бариба. Мүнөө Агын районой финансын таһагай захилаар 2 айлай байрлаха гэр баринад. Энэ багахан коллектив үнгэрһэн жэлэй туршада 30 гаран мянган түхэригэй барилга хэбэ.

Гэр байра заһабарилдаг бригада баһал 6 хүнһөө бүридэнэ. Батаошор Батомункуевай хүтэлбэри доро энэ багахан коллектив хүн зоной гэр байра заһабарилха ажал хэнэ. Эдэнэр ашаанай УАЗ, ГАЗ-53 түхэлэй автомашинануудтай. Мүн МТЗ-50 түхэлэй трактортай. Эдэнэр 40 гаран мянган түхэригэй ажал хээд байна.

Пилораматай, дарханай хүдэлмэри хэхэ цехтэйбди. 10 автомашинын багтаамжатай гараж бии юм. Тиихэдэ өөһэдтөө хэрэгтэй зэр зэмсэг, барилгын материал хадагалдаг складуud бии. Эдэ бүгэдые Валерий Юндунов ударидана. Энэл цех жэлдэ 1 мянгаад кубометр барилгын материал бэ-

«ХЭХЭ ЮУМЭМНАЙ ЕХЭ ДАА...»

«Архидалга болон алкоголизмтай тэмсэл», «Тамхин — бэеын элүүрэй дайсан», «СПИД — хоридохи зуун жэлэй үбшэн тахал» гэхэ мэтын санитарна бюллетеньнүүд гаргагдаһан байха юм.

— Бидэ бүхы арга боломжонуудаа ажалша хүнэй бэеын элүүрые хамгаалгада зорюулнабди. Тэрэнэй элүүр энхэ, һайн һайхан ябахын тула элдэб хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэнэ. Үбшэнһөө һэргылхэ талаар яһала ехэ хүдэлмэри хэнэбди. Тиигээшье һаамнай, хэхэ юумэн бии болоод лэ байдаг,— гэжэ Улаан-Одоной сомоной Соведэй харьяата фельдшерскэ пунктые даагша Галина Цырендоржиевна Бадмаева хөөрэнэ.

— Бидэ Хүлэй-Үртөө һууринай хүн зоноһоо гадуур совхоз-кооператив гэжэ алдаршаһан ажахынгаа Улаан-Одоной эхэ хонидой отаранууд болон үхэр малай гүүртэнүүд дээрэ хүдэлэн ябагшадые медицинын талаар ханганабди, — гэжэ физиокабинедые даагша Эльвира Борисовна Потеаватай уулзажа хөөрэлдэхэдэмнай хэлээ һэн.

Гурбан жэлэй тэндэ улаан-одоноорхин физиокабинедтэй болоһон юм. Тэндэнь мүнөө сагай оньһон техникэ совхозойнь мүнгэн зөөреэр абтажа, тодхогдоо бэлэй.

Эдэ орёо оньһон түхеэрэлгэнүүдынь шадабаритайгаар, ашагтайгаар хэрэглэгдэнэ.

Хүл, гараа, үе мүсэеэ үбдэһэн хүнүүд эндэ ерэжэ, саг дарыдань электрын элшээр болон бусадшье аргаар эмшэлүүлнэ.

Улаан-Одоной пунктын медицинын хүдэлмэрилэгшэд бүхы арга боломжонуудаа хэрэглэн, холо ойрын отара, гүүртэнүүд дээрэ хүдэлдэг хүн зоной байрануудта ариг сэбэр сахиха, гэрнүүдынь заһабарилха талаар ехэ юумэ хэнэ. Тэдэнэр харагдаһан болзор соогоо малшад, хонишодто ерэжэ, ариг сэбэрые сахиха талаар хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ.

— Манай Хүлэй-Үртөөдэхи пунктын хүдэлмэрилэгшэд Г. Ц. Бадмаева, Э. Б. Потеева гэгшэд өөһэдынгөө уялгануудые һайнаар дүүргэжэ, үбшэлһэн хүнүүдтэ саг соонь туһаламжа үзүүлдэг. Тэдэ үбэлжэлгын үедэ хонишод, малшадтамнай ошожо, һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые саг үргэлжэ үнгэргэдэг байна, — гэжэ совхозой парткомой секретарь Н. И. Дмитриева хөөрэбэ.

Хориин совхоз-кооперативай коллектив энэ табан жэлэй хугасаа соо яһала һайнаар хүдэлнэ. Эндэхи хүн зоной ажалай амжалтатай хүдэлмэридэ Хүлэй-Үртөөгэй медицинын хүдэлмэрилэгшэдэй оруулһан хубита бага бэшэ гээд тэмдэглэлтэй.

— Үбэлэй һарануудай туршада ажалнай ехэ болохо даа. Гэбэшье даалгагдаһан ажалаа һайнаар лэ бүтээхэбди,— гэжэ Улаан-Одоной пунктын хүдэлмэрилэгшэд мэдүүлнэ.

Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдтэ ажахын хүтэлбэрилэгшэд саг үргэлжэ туһаламжа үзүүлдэг юм. Транспортоор туһалнэ.

Улаан-Одоной сомоной Соведэй Хүлэй-Үртөөгэй медпунктын хүдэлмэрилэгшэд урдаа табигдаһан зорилгонуудые сүм дүүргэжэ, түрэл совхозойнгоо коллективэй бэелүүлхэ байһан хэрэгтэнь өөрынгөө хубитые оруулна.

Ф. ХАНДАРХАЕВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Уншагшын һанамжа

...ИМҮҮДЫЕ СОГСОЛЬЁН НОМ ХЭРЭГТЭЙ

...нурагшадай үзэхэ бэшэгэй дүримүүдые нарижуу...улха ажал манай эрдэмтэдэй хэжэ байһаниинь ...энэ талаар эрдэмтэд Ц. Ц. Цыдыпов, Д. Д. Дор... Б. Б. Гомбоев, Л. З. Лхасаранова болон бусад ...

...рсагдаһан авторнуудай һуралсалай номуудаар ма... ...никын буряад һургуулинуудай шабинар олон жэл... ...ршада үндэһэн хэлэнэйнгээ бэшэгэй дүримүүдтэй ...

...классай һурагшад фонетикэ, графика, орфоэпи, бэ... ...м, лексикэ, үгын бүридэл багтааһан һуралсалай ...

...и, долоодохи классуудта хэлэлгын хубинуудтай та... ...баһал ондоо ном хэрэглэнэбди. Наймадахи, юһэ... ...удта элдэб мэдүүлэлнүүд болон мэдүүлэлэй гэ... ...шсахадаа һурагшад баһал ондоо ном хэрэглэнэ. ...мэдүүлэлэй шухала гэшүүд, мэдүүлэлэй юрын ...э байжа эминдань темэ болгожо, мүнөө хэрэглэг... ...салай ном соо үгтэнхэй. Мэдүүлэл болон мэдүү... ...дые ами эминдань үгэнгүй, нэгэ темэ соо багтаа... байгаа гэжэ һанагдана.

...мэдүүлэлнүүдые союзтай сложно мэдүүлэл, союз... мэдүүлэл, ниилэлдэһэн сложно мэдүүлэл, дахал... ...жно мэдүүлэл гэжэ байжа үгэнгүй, сложно мэ... ...н темые ниилэлдэһэн сложно мэдүүлэлэй жэ... ...гэбэл, һурагшадта болохо һэн гэжэ һанагдана. ...нүхэсэл мэдүүлэлнүүд тухай һургуулиин һурагша... ...эй үлүү гэшэ хаш.

...э хэрэглэгдэдэг синтаксисай ном соо сэгнэлтын ...дүримүүдые эгээ һүүлдэнь хабсаргалта бол... ...байгаа. Ямар нэгэн сэглэлтын тэмдэгтэ ядалдаа ...э хабсаргалта харадаг байгаабди. Мүнөөнэй һурал... ...соо иимэ хабсаргалта үгы.

...үндэһэн буряад хэлэнэйнгээ бэшэгэй дүримүүдтэй ...а, хэдэн һуралсалай ном хэрэглэнэ. Энэнь тон таа... ...эшэ. һурагшад табадахи класста үзэһэн бэшэгэйн... ...үдтэй саашанхи классуудта ушархаяа болишоно. ...номуудаа библиотекэдэ бусаана. Тэрэ номуудаарһь ...табадахи классай һурагшад һураха болоно. Ма... ...иимэ һуралсалай номууд худалдаанда байдаггүй. ...ураад үндэһэ яһатан өөрынгөө хэлые мэдэхэ ёһо... ...орилгын мүнөө табигдажа байхада, энээние бодо... ...бэелүүлхын тула иимэ дурадхал оруулаад, энээ... ...а үзэхэ бээ гэжэ найданаб:

...ин программа соо табадахи класһаа юһэдэхи ...тэр ородог бэшэгэй дүримүүдые нэгэ һуралсалай ...агтаагаа юм һаамнай, һурагшад табадахи класһаа ...нда һургуули дүүргэтэрээ...гүй, үгышье һаа бүхы на... ...энэ номой эзэниинь би гээд абажа ябаха ха юм. ...буряад хэлэнэйнгээ бүхы бэшэгэй дүримүүдтэй та... ...класһаа дунда һургуули дүүргэтэрээ һурагшадай үзэ... ...алсалай номой зохёогдоо юм һаань, манай буряад ...үндэһэн хэлэеэ һайнаар мэдэжэ ябаха хэрэгтэ һайн ...э болохо һэн гэжэ һанагдана.

Бадма ШОЙДОКОВ,
Буряадай АССР-эй һургуулиин габьяата багша, ажалай ба дайнай ветеран.

Хэжэнгын районой эгээл зүүн захада томо Загаһата тосхон оршодог юм. һүүлэй үедэ эндэ пекарниин хүдэлмэришэд амтатай хилээмэ барижа район соогоо мэдээжэ болонхой. Дүй дүршэлоор баян пекарниин хүдэлмэришэд Александра Иванова, Цыбжитма Юмжитеэа, Галина Терентьева, Тамара Комендонова гэгшэдые нютагай зон һайн мэдэхэ. Тэдэнэр сүүдхэдээ хоёр халаанда ээлжэлээд хүдэлхэдөө 800 килограмм амтатай хилээмэ барижа гаргана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Александра Иванова.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

...ХУУШАН ХЭЛЭ БЭШЭГЭЙ ХЭШЭЭЛНҮҮДЭ

IV.

...оруулж урагша дэрэмал болон бэшэ... ...д байхаха, эхин заабаринууд үгтэһэн ...рзаанда урданай үе холбуулгын аргаар ...лохо ...ин үзэг холбуулгын аргаар унша... ...э ...жэ һураха болонобди. Үгтэһэн нэ...гэдэхи хэшээлэй зүйл уншажа туршахын тула, нютагайнгаа хуушан монголоор уншажа шадаха хүниие туһалхыень гүйбалтнай болодтой гэжэ һанагдана.

[illegible]

* * *

Энэ ном байимой. Энэ дэбтэр байимой. Энэ үзүг байимой. Энэ йагу байимой. Энэ дэбтэр байимой. Тэрэ йагу байимой. Тэрэ ном байимой. Үзүг эндэ байимой. Харанда тэндэ байимой. Энэ ширэгэ байимой. Энэ сандали байимой. Сандали хамига байимой. Сандали эндэ байимой. Ширэгэ хамига байимой. Ширэгэ тэндэ байимой. Тэндэ йагу байимой. Тэндэ сандали байимой. Эндэ ширэгэ байимой. Эндэ йагу байимой. Эндэ үзүг байимой. Ном хамига байимой. Ном ширэгэ дэгэрэ байимой. Ширэгэ дэгэрэ йагу байимой. Ширэгэ дэгэрэ үзүг байимой. Дэбтэр хамига байимой. Дэбтэр ном дэгэрэ байимой. Сандали дэгэрэ йагу байимой. Сандали дэгэрэ харанда байимой. Тэрэ ном эндэ байимой.

Эндэ тэндэ йагу байимой. Эндэ тэндэ ном дэбтэр байимой. Эндэ йагу чу байимой. Эндэ йагу чу үгэй. Тэндэ йагу чу байиху үгэй.

һүүлшын мэдүүлэл соохи чу гү, али -шье гэһэн частица алдажа бэрлагдаагүй байһан байна. Энээниие анхарха болоно. Юрэнхыдөө, энэ хэшээл соо үсөөхэн үгэ үгтэһэн байбашье, оло дахин дабтагдан уншажа болохо аргатайгаар зохёогдоһон тула, уншажа һураха хүндэ ехэ бэлэн болгохые оролдоһон байна. Энэ түрүүшын хэшээлые һайнаар уншажа, үзэг таниха болон холбохо дадал олобол, саашадаа өөрөөшье ухаалдин холбожо уншаха шадалтай болохо байнот.

СССР-эй ГҮРЭНЭЙ БАНКҺАА

Румын ба молдавска литературын классик Михаил Эминескугай нүгшэһөөр 100 жэлэй ойтой дашарамдуулан, 1 түхэригэй дурасхаалта монетэ 1989 оной декабриин 26-һаа эрьесэдэ гаргагдаба.

1 түхэригэй дурасхаалта монетэ сагаан үнгэтэй зэд-никелиин холисоор бүтээгдэнхэй. Тэрэ 31 миллиметр диаметртэй.

Монетэ нюур ба ара талаһаа захаараа тобогор хүбөөтэй юм.

Монетын нюур талада СССР-эй Гүрэнэй герб зурагданхай, «СССР», «1 түхэриг», «1989» гэжэ бэшээтэй.

Монетын ара талада Михаил Эминескугай дүрэ тобойлгон зурагданхай, тэрэнэй зүүгээрнь ба баруугаарнь «1850» ба «1889» гэһэн тоонууд бии, харин доодо таладань поэдэй гар табилгань һажаагдан зурагданхай, тойруулаад «Михаил Эминеску» гэжэ бэшээтэй.

Монетын хоёр хажуугаар «Нэгэ түхэриг» гэжэ бэшээтэй.

Михаил Эминескугай нүгшэһөөр 100 жэлэй ойтой дашарамдуулан, дурасхаалай монетэ 2 миллион хэһэгээр эрьесэдэ гаргагдаа. Тэрэнэй 0,2 миллион хэһэгынь һайн шанартай юм.

Мүнөө үедэ эрьесэдэ бии байгаа бүхы монетэнүүдтэй хамта заагдаһан монетые гүрэнэй, кооперативна, нийтын предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд, колхозууд болон хүнүүд бүхы түхэлэй түлбэринүүдтэ абаха, мүн тоосоонуудта, нөөсэлгэнүүдтэ, аккредитивүүдтэ, почтоор мүнгэ эльгээхын тула ямаршье хизаарлалтагүйгөөр СССР-эй банкнуудай эмхи зургаануудаар болон Хэлхеэ холбооной министерствын предприятинуудаар абтаха

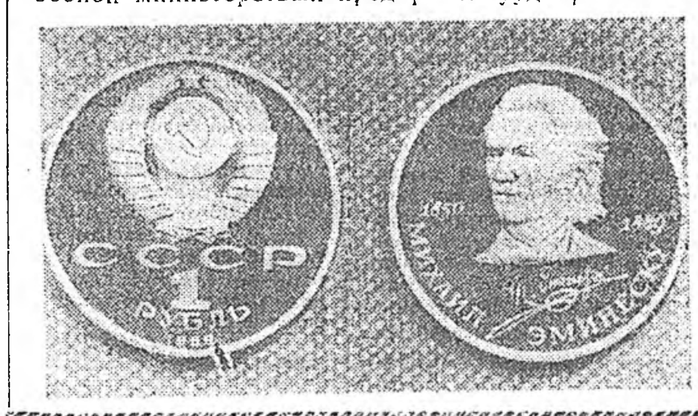

БАРГАЖАН БУРЯАДУУД ТУХАЙ

Эхирэд угсаатанай Баргажанда нютаглаһаар 250 жэл болобо

Баргажан ба Хурамхаан районуудта мүнөө ажаһуудаг буряадуудай элинсэг хулинсаг. 1740 онһоо эхилжэ Эрхүүгэй губерниин Верхоленск шадар һуудаг эхирэд буряадуудай зарим айлнууд эндэ ерэжэ нютаглаһан түүхэтэй юм.

Цыдыбжаб Сахаров 1887 ондо бэшэжэ, толилһон домогтоо Баргажанда түрүүшын буряадууд 1740 ондо буурал эсэгын Шэбшэйн Андрей түрүүтэй Анга нютагһаа 100 шахуу урхэтэ айлнууд ерээ юм гэжэ гэршэлдэг. Тэрэ сагһаа эхилжэ «баргажан буряад улас» гэжэ сааһан дээрэ нэрлүүлһэн хадаа 1990 ондо энэ уласай 250 жэлэйнь ой гүйсэхэнь гэшэ.

Хуушан нютагаа урилжа, Баргажанда нютаглаһанһаа хойшо уршагтайшье, дэмбэрэлтэйшье ажамидаржа һууһанаа дурадхажа, бага ехэ үйлэ хэрэгүүд тухай, тэдээндэ хабаадаһан зоной нэрэ обог лаб гэршэлһэн документнүүдые баримталжа бэшэгдэһэн домог түүхэнүүд яһала олон бии юм. Жэшээлхэдэ, 1869 ондо дээрэ дурсагдаһан Цыдыбжабай дүүнь болохо Цыванжаб (Николай) Сахаровай «Баргажан округто ажаһуудаг бусад түрэлтэн (инородецууд) тухай» гэһэн тобшо тэды мэдээсэл ород хэлэн дээрэ толилогдоһон байдаг. Энэнь баргажан буряадай түрүүшын бэшэмэл түүхэтэ зохёол гэжэ тоологдодог юм. Гэбэшье, һүүлшэгэй үедэ олдоһон богонихон гар бэшэг Г. Н. Румянцев 1956 ондо «Баргузинские летописи» гэжэ согсолбори соогоо энэ эгээ эртэнэй зохёол гээшэ ха гэжэ тухайлһан байдаг (хэнэйшье, хэзээшье бэшэһэниинь мэдэгдэдүй).

Баргажан буряадуудай урдын байдал тухай бэшэмэл түүхэ домог баримталан тобшолжо хэлэхэ болоо һаа, иимэ.

Байгалай хойноһоо эгээ түрүүлэн ямар эсэгын буряадууд иишэ нүүжэ ерээ һэм гэбэл: Эхирэд обогтоной Шоно, һэнгэлдэр, Абзай, Баяндай, анха урда Хори обогтой Енхэн (Жэнхэн) Галзууд, эдэнтэй хамта үсөөхэн тоото Булгад, Сэгээнэд, Эмхэнэд зон ерэлсэжэ, Баргажанай найман эсэгын буряад боложо ажаһуудаг.

Тэрэ үедэ Баргажан дайдын малай бэлшээри, хадалан, таряанай газар, агнуури хэхэ ой тайгань анха һуудаг хамниган яһатанаар эзэлэгдэнхэй байжа, шэнэ ерэһэн буряадууд хуушан һууһан хамнигад хоёрой хоорондо газар уһа булаалдалганай хэрүүл шууян ехэтэ болодог байгаа юм.

Хамнигадһаа урид, бүри эртын сагта Баргажанда барга монгол яһатан һуужа байһан аад, ямар нэгэ шалтагаанаар Хитад Манжа орон тээшэ нүүжэ ошоод, мүнөө Дотор Монголой Барга аймагай хорчин улас болоод байдаг. «Барга», «баргажан» гэһэн хоёр үгэ нэгэ үндэһэтэй гээшэ ааб даа. Энэл хэлэгдээшые гэршэлжэ, хадын горходһоо эртэ сагта уһа залаһан һубагай мүр мүнөөшье мэдэгдэдэг хадань «монгол ханааба» гэдэг.

Тэрэ сагта албата зоноо зонхилдог ноёдынь шүүлингэ, зайһан, тайшаа зэргэтэйнүүд байһан юм. Түрүүшын тайшаа Босхол Андрейн, ахалагша зайһан Бойтог Эмэшкын, тэрэ үеын гурбан отогой шүүлингэнэр гэбэл: Үбгэн Бултын (һэнгэлдэр отогой), Бортхо Утайн (шоно отогой), Могдор Алаахайн (баяндай отогой) — эдэ нэрэтүүлдэг.

1790 он багта Улан (Улюн) тосхондо «Контора» нэрэтэй захиргаанай газар тогтожо, 1822 ондо Степной Дүүмэ болоод, 1903 ондо волость нэрэтэй захиргаанай зургаан тогтоогдобо.

1800 он багта баргажан буряадууд Хориин мэдэлһээ монголшо хүнүүдые асаржа багша болгоод, залуу хүнүүдтэ ном бэшэг заалгаба.

1812 ондо номол эсэгын Арамхиин Суваан гэжэ хүн Сонгоол дасанһаа Нимайлан нэрэтэй гурэмшэ ламые асаржа, зоной дунда номнол хүүлэжэ, баргажан буряадуудай ламын шажантай боложо эхилһэн саг. 1828 ондо Бургал нютагта түрүүшын дасан рамнай үргээлхэдэ, ехэ найр зугаа боложо, зуу шахуу моридой урилдаан, бүхэ барилдаан, байн харбаан гэхэ мэтэ — иимэ гуримтай найр түрүүшынхеэ болоһон юм гэлсэдэг.

1824 ондо Санхир тайшаагай аша хүбүүн Сахар Хамнайн 10 наһатайдаа ород багшада ном заалгажа, Буряад сооһоо түрүүшын ород хэлэ бэшэгтэй хүн болоһон юм. Мүн Сахар Хамнайн 18 наһатайдаа тайшаа эсэгынгээ орондо Санкт-Петербург (1832 ондо) ошожо, Николай Павлович хаанииие бараалхажа, мүнгэн кортиг бэлэгтэй табан һара соо аяншалжа ерээ юм.

1844 ондо Сахар Хамнайн өөрынгөө үүсхэлээр Улан тосхондо һургуулиин байшан барюулжа, буряад хүбүүдые ород, монгол хэлэ бэшэгтэ һургаха приходско училищи тэрэ 1844 ондо баталуулһан байдаг.

1935 ба 1956 онуудта хэблүүлһэн хоёр ном соо баргажан буряадай бэшэмэл түүхын табан ондоо список толилогдоһон байбашье, үшөө шэнжэлэгдээдүй бэшэмэл хоёр дэбтэр Буряадай эрдэм шэнжэлэлгын институдай гар бэшэгэй таһагта хадагалаатай байдаг. Хоюуланайнь автор хэн байгааб гэжэ мэдэгдэдэггүй, гэбэшье удхаараа тон тодорхой, зоной ажаһуудал, хуули хубаариин ябуулга яажа үнгэрдэг байгааб, ямар үйлэ хэрэгүүдэй болоһон үнэн сэхээр дурадхагдаһан байдаг. Жэшээлхэдэ, нэгэн соонь: 1780 он хирэндэ Ходой эсэгын главна зайһан Барюуна Сагаанай гэгшэ хомхой эдилгэшэ ноён байһан хадань, һэнгэлдэрэй Оолн эсэгын хүн Хуба Елбоохойн гээшэ Эрхүү город ошожо захиргаанай газарай дээдэ ноёдто Барюуные 70 толгой үхэр зонһоо хуули бусаар татажа өөртөө ашаглаба гэһэн гомдол оруулһаниинь зүб дээрэ үзэгдэжэ, энэ ноён тушаалһаа гаргагдаһан гэжэ бэшэгдэһэн байдаг.

1819—1820 онуудта генерал-губернатор граф Сперанскиин үүсхэлээр бүхы Зүүн Сибириин нютаг бүриин захиргаанай газарнуудые ревизэлхэ дааба-ритай шалгалтын комисси эмхидхэжэ, гурбан жэл шахуу ажал ябуулһан байдаг. Тэрэ ябуулгаһаа дулдыдажа, Баргажанһаа 1819 оной үбэл Байдын Патюуран, Ванчигай Бөөзэй (хоюулаа галзууд эсэгын) хоёр нюусаар, шаргатай үбһэн соо хоргодожо, Баргажанай адаг хүрэжэ, саашаа далай дээгүүр эмээл морёор Эрхүү город ошожо, ноёднай «харанхы» татабари хэнэ гэжэ гомдол оруулһан байба. Уданшьегүй Дээдэ-Үдэһөө Сперанскиин захиргаанай ёһоор комисси ерэжэ, отог бүриин ноёдой хуурмаг алба татадагынь элирүүлэгдээд, Баргажанай аяар 9 мэдээжэ ноёд Ойхон һаралда сүлэгдэһэн байдаг Хэд бэ гэбэл: Санхир Андрэйн — ахалагша тайшаа, Танха Эмэшкын — тайшаагай орлогшо, Буура Хадаалайн — буура отогой зайһан, Туруун Туранхайн — нэхэлэй отогой зайһан, һилтүү Үлэгсэйн — һэнгэлдэр отогой зайһан, Лебшиг Малтагайн — баяндай отогой зайһан, Яртага һаабханай — шоно отогой зайһан, Энхэ Баяһаанай — галзууд отогой зайһан, Мангад Аагуйн — сборно отогой зайһан.

Олонхи түүхын зохёолнууд соо энэ мэтын мэдээсэлнүүд байдаггүй, зариманднь дутагдадаг хэлэгдэһэн байдаг.

Буряадай гүрэнэй архивай фонднууд соо Баргажанай Степной Дүүмын урда сагта ябуулжа байһан хэрэгүүдые нээжэ харахада, яһала һонирхолтой материалнууд байдаг. Жэшээлхэдэ, 1848 онһоо эхилээд хоёр жэлһээ үлүү саг соо үргэлжэлһэн зоной буһалгаан (бунт) болоһон байдаг. Энэ үйлэ хэрэгые «Оторшын хүдэлгөөн» гэжэ нэрлэдэг. Яахадааб гэхэдэ, үүсхэгшэдынь оторшо эсэгын буряадууд, һүйдхээшэниинь ехэнхидээ Түмэнтэй эсэгын буряадууд байһан гэдэг. Хожомынь энэ хүдэлөөндэ хабаадагшад яһала олон болоһон байдаг.

Хуули хүсэтэй ха юм даа. Энэ буһалгаанай гашуудалтай түгэсхэл тухай зоной хэлсэдэг иимэ аман зугаа байгаа: эдэниие дээрэм хэбэ гэжэ зэмэлээд, нюргыень сохижо, зэмынь амсуулжа байха үедэ адхарһан шуһа обёорһон бүргэд шубуунай Дүүмын байшангай орой дээрэ ерэжэ һуухадань, хүнүүд сээрхэжэ, энэ үзэлэй муухай ябуулга зогсоогдоһон юм гэлсэдэг.

1860 онһоо эхилжэ, Хамнай тайшаагай хүбүүд Суваан Сахар хоёрой хоорондо зүрюу булиалдаан болож, албатан зоноо хоёр анги болгоод худхаһан хуймуулһан байдаг. Энэ хэрүүлһээ болож, 1875 он багта Суваан түрүүтэй 341 урхэтэ айл Баргажанһаа нүүжэ, Үрэлгын хамниганай мэдэлдэ хабсарһан түүхэтэй. Эдэ зоной үрэ һадаһад мүнөө Хушиида, Амалад, Монгой, Хара Шэбэр гэхэ мэтэ нютагуудаар һуудег гэлсэдэг.

Баргажанда Андрей Шэбшеевтэй ерэһэн түрүүшын буряадуудай хойноһоо Байгалай хойноһоо жэлһээ жэл бүри хүн зоной олоор гаража ерэдэг ушарһаа баргажан буряадай тоо түргэн олошороо юм. Жэшээлхэдэ, 1783 ондо 597 эрэ дүүшэ байһан аад, 1825 оной мэдээсэлээр эрэ зоной тоо 2600 хүн, 1858 ондо — 4341 эрэшүүл, 1869 оной тоогоор эрэгтэй, эмэгтэй хамта дээрээ 9868 хүн. 1887 ондо — 10.622 хүн, 1917 ондо — 13.719 хүн болобо.

Баргажанай түүхэ бэшэгүүд соо зоной ажалда нилээд һаад гарза татуулдаг ган гасуу, үер саһан, хүйтэ нойтоной хёо, зуд, тахал тамшаг болоһон тухай толилогдоһон байдаг. Жэшээлхэдэ, 1835, 1852, 1859, 1869, 1877, 1901 онуудта үбэлэй хүйтэнэй, зунай ган, уһанай үерлэһэнһөө зуд болож мал ехэ гарзатажа, зарим айлнуудай хүрөө (хорёо) хооһорһон байдаг. 1874, 1888, 1908 онуудта үхэр сэсэг (оспа), халуун үбшэн (тиф) гэхэ мэтэ эпидемидэ хүн ехэ гэмтэжэ, гай ядарал болоһон байдаг.

Цыренэй Цыжиб гэжэ эрдэмтэй ламын 1917 ондо бэшэһэн домогто баргажан буряадай газар дайдын хэмжээ, албата зонойнь, мал адаһанайнь тоо, хүдөө һургуулинууд тухай толилогдоһон байдаг.

Энээнһээ һүүлдэ Баргажан нютагай түүхэ зохёол бэшэгдээгүй. Хуушанай бэшэгдэһэн нютагайнгаа домог түүхэ болон, архивай баян материал уудалжа, эрдэмэй ёһоор шэнжэлэн тайлбарилжа шадаха залуу эрдэмтэн бии болоно ааб гэжэ найдая.

Ж. САЖИНОВ.

ЭДИР ЭРХЭТЭДЭЙ ЭЛҮҮР ЭНХЫН ТҮЛӨӨ

НЬЮ-ЙОРК. Манай хоёр ороной эдир эрхэтэдэй элүүр энхые сахин хамгаалхын түлөө тэмсэлдэ СССР-эй болон США-гай медигүүдэй хоорондохи харилсаан ехэ үүргэ нүлөө үзүүлхэ байна. Пятницада Москва ошохоёо мордоһон американ 8 врач энээндэ этигэхэ аргатай болобо. Тэдэнэй албанай хэрэгээр ерэлгэ элүүрые хамгаалгын талаар харилсаа холбоо тогтоохын тула совет-американ шэнэ программада эхи табиха байна.

Ленинэй нэрэмжэтэ совет хүүгэдэй фонд болон Техас штадай Далластахи тархишоурай үбшэнгүүдые аргалха уласхоорондын фонд энэ программые залан хүтэлбэрилнэ. Үхибүүдэй уураг тархиин үбшэнгүүдые аргалха талаар дүй дүршэлөө халан абалсаха гээшэ тэрэнэй гол зорилго болоно. США-гай олохон фирмэнүүд энэ үүсхэл тухай мэдэжэ абахадаа, медицинскэ аппаратура, нейрохирургическа клиникэнүүдтэ аргалуулжа байдаг балшар бага үбшэнтэндэ наадаһхайнуудые худалдажа абаһан байгаа. Гэхэтэй хамта американ врачнуудай Советскэ Союзда ошолго протоколой шэнжэтэй хэмжээ ябуулгануудые абалгаар түгэсэхэгүй байна. Тэдэнэр ажал хэрэгтээ абаһаар лэ хам орохо юм. Зарим клиникэнүүдтэ лекцинүүдые уншаха, үбшэнтэдые шэнжэлхэ, һайн аргануудые дурадхаха.

«Элүүрые хамгаалха талаар харилсаа холбооной эдэбхитэй программа бэелүүлжэ эхилхые хүсэнэбди. Энэ программын үйлэһөөр американ врачнууд ходо ходо Советскэ Союзда ошохо, харин совет врачнууд Америкэ ерэхэ байна, — гэжэ врачнуудай нэгэн Джеймс Гудрич ниидэхынгээ урда тээ ТАСС-ай корреспонденттай хөөрэлдэхэдөө хэлэбэ. — Энэ программа нэн түрүүн эмхидхэхы шэнжэтэй байна. Нэгэ нэгэнэйнгээ ажал ябуулга тухай ехэ юумэ мэдэжэ абахадамнай, туһалха зэргэтэй».

ХИЛЫН саанаһаа — ТАСС · АПН

В. И. ЛЕНИНЭЙ ПОРТРЕДТЭЙ МАРКА

ПРАГА. Чехословакиин Транспортын ба хэлхеэ холбооной министерство В. И. Ленинэй дүрэ зурагай марка гаргаба. Энэ хадаа 1990 ондо тэмдэглэгдэхэ ёһотой элитэ ехэ ажал ябуулагшадай ойн баярта зорюулагдаһан почтын түлбэритэй 6 тэмдэгэй нэгэниинь болоно.

0,5-һаа 10 крон хүрэтэр сэнтэй марканууд дээрэ Чехословакиин ба дэлхэйн соёл болбосоролые түлөөлһэн уран зохёолшодой, композиторнуудай, нийтын ажал ябуулагшадай портредүүд зурагданхай. Эдэмнай Т. Г. Масарик, Карел Чапек, Эмиль Золя, Богуслав Мартину, Ярослав Гейровский гэгшэд болоно.

ХАМТЫН УЧРЕДИТЕЛЬНЭ СУГЛААН

СОФИ. Болгариин демократическа партиин хамтын учредительнэ суглаан Пловдивто болобо. Баталагдан абтаһан программна мэдүүлгэ соо ушар ёһо ойлгохо, ехэ юумэ мэдэхэ, дулдыданги бэшэ эрхэтэдһээ правительствые бүридүүлхэ тухай, гүрэнэй аша үрэ багатай байгуууламжын гэшүүдые хороохо тухай, «түхэреэн столдо» демократическа партиин хабаадаха тухай эрилтэ табигдана.

Партиин Устав суглаан дээрэ баталагдаа. Съезд хадаа тэрэнэй эгээл дээдын зургаан болоно. Партиин байгууламжада национальна ба областной Соведүүд, эхин организацинууд ороно. Партиин хүтэлбэрилэгшэ нэгэн доро НРБ-гэй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын тушаалда кандидат байха юм.

НИКАРАГУАГАЙ АРАДТА БЭЛЭГ

МАНАГУА. Никарагуагай арадта бэлэг болгогдожо, Ту-144М түхэлэй пассажирска самолет тиишэ эльгээгдэһэн байгаа. Никарагуагай «Айроника» гэжэ компаниин тэмдэгүүдтэй реактивна машина Манагуагай уласхоорондын аэропорт дээгүүр эрьежэ элеэд, олон тоото суглараагшадай нэрьемэ альга ташалга доро бетон харгы дээрэ зөөлэхэнөөр бууба.

Никарагуагай арадта бэлэг болгожо, Совет правительствын дамжуулһан шэнэ самолет республикын граждан авиациин арга боломжонуудые дээшэлүүлхэ байна.

ХИТАДАЙ КОММУНИСТНУУДТА УРЯА

ПЕКИН. Хитадай Компартиие улам бүри болбосоронги, хүсэн түгэс, бата нэгэдэлтэй хүдэлмэришэн ангиин манлай болгохо, эрхим һайн сэрэгэй шэнжэ шанарнуудтай байха уряатайгаар Хитадай бүхы коммунистнуудта КПК-гай ЦК-гай Политбюрогой саг үргэлжын комитедэй гэшүүн, эмхидхэлэй таһагые даагша Сун Пин хандаба. Партийна байгуулалтын теориин асуудалнуудаар шэнжэлгын бүлэгэй эндэ болоһон заседани дээрэ тэрэ үгэ халахадаа, энээндэ гол анхаралаа хандуулһан байгаа. Шэнжэлгын бүлэгэй хүдэлмэри һара соо үргэлжэлөөд, пятницада дүүрэбэ гэжэ КПК-гай ЦК-гай орган — «Жэньминь жибао» газетэ мэдээсэнэ.

Марксизм-ленинизмын гол ёһонуудта, Мао Цзэдунай суртал һургаалнуудта үндэһэлдэг партийна байгуулалтын гол ёһонуудые сахин хамгаалха шухала гэжэ Сун Пин онсолон тэмдэглээ. Партиин манлайн үүргые сахин хамгаалхын, партийна хүтэлбэриие шангадхахын, нарижуулан һайжаруулхын тула хүдэлмэришэн анги ажамидаралта шухала үүргэтэй юм.

«Экономическа байгуулалтые бэелүүлгэдэ дээрэһээ хандаха дүрбэн гол ёһонуудые, хубилалтануудай, үнэн сэхэ байлгын политика баримталан бэелүүлхэ ёһотой байһанаа бүхы дэлхэй дээрэ харуулха зэргэтэйбди. Тиихэдээ Хитадай «амгалан тайбан хүгжэлтэ» бэелүүлхэ талаар һэрижэтэй байха ёһотойбди», — гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

БАРХАН УУЛЫН ХОРМОЙДО

Арбан долоон жэлэй саада тээ Бархан уулын хормойдо ан амитадые хамгаалха, олошоруулха зорилготой гүрэнэй заказник нээгдээ һэн. Тэрэ 9 мянган гектар газар, уһа эзэлнэ. Заказнигта Харгана, Хахин, Епиишкэ, Гарам гэхэ мэтын газар ороно. Тиихэдэ заказнигтамнай хэдэн мянган гектар тайга, гол горхон, нуур сөөрэм оролсоно.

Би эндэ егереэр олон жэлэй туршада ажаллаха зуураа заказник соохи ан амитадай ажамидаралда боложо байһан олон ондоо хубилалтануудые ажаглана гээшэб. Урдань, заказнигай үгы сагта, эндэ ан амитадай хомор байһаниинь мэдээжэ ааб даа. Тэрэ үедэ агнууриин буунууд болон бэшэшье зэр зэмсэгүүд хорюулгүй бэлэй. Тиимэһээ миинтэ мяха, ангай арһа, сагаһа олохо дуратайшуул олон байдаг һэн. Жэшээнь, хэдэн жэлэй урда тээ заказнигай газар дээрэ буганууд үгы болошоо һэн. Харин мүнөө эндэ 5—6 буганууд жэлэй дүрбэн сагта байрладаг болонхой.

Нэн түрүүн би эндэхи нуурнууд тухай бэшэхэ хүсэлэнтэйб. Юуб гэхэдэ, заказнигаймнай газар багашье, ехэшье нуурнуудаар тон баян юм. Жэшээнь, гансал Гарам гэһэн газарта аяар 8 нуур тоологдоно. Тиихэдэ Харганын нуурнууд тухай хэдэн үгэ хэлэмээр. Эндэхи 7 нуур бултадаа шахуу хатаагдажа байнхай. Энэнь нэгэ талаараа һайшаалтайшье һаа, эдэ нуурнууд үбэлдөө таһа хүрэжэ, эндэ үдэдэг ондатранууд үгы боложо эхилээ.

Би эндэ егереэр гансаараа хүдэлнэб. Штадай ёһоор, заказнигта хоёр хүн ажаллаха ёһотой. Хэды тиигэбэшье, би түхэреэн жэлэй туршада түсэбөөр хараалһан бүхы хүдэлмэриеэ саг болзортонь хэжэ дүүргэхые оролдоноб. Нэгэдэхеэр, жэлэй дүрбэн сагта заказнигайнгаа газар дээгүүр, уһанай эрьеэр ябажа, шалгалта хэжэ байха тон шухала. Тиихэдэ биотехническэ хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэй.

Заказник соомнай туруута ангуудые эдеэлүүлхэ дүрбэн талмай түхеэрэгдэнхэй. Тэндэнь үбһэ, дабһа хэхэ найман хобто бии. Иигэжэ би жэл бүри ангуудай эдихэ набша намаа-

Хүн ба байгаали

гаар хэгдэһэн 500 хамуур бэлдэһэн, 10 центнер үбһэ сабшаһан байнаб.

Ондатра тухай хэлэхэ болоо һаа, иимэ. Эдэ амитадые зарим нютагуудта уһанай хархаа гэдэг юм. Эндэ ондатрын тон түргэнөөр, олоор үдэдэгые онсолон тэмдэглэмээр. Жэшээнь, эмэ ондатра жэлдээ гурба дахин түрэнэ. Ондатра нэгэ түрэхэдөө, 6—7 гүлгэ гаргадаг юм. Тиихэдэ түрүүн түрэһэн эмэ гүлгэд жэлэй туршада нэгэ дахин түрэжэ үрдинэ. Заказнигаймнай газар зарим жэлнүүдтэ үерэй уһанда ехээр абтадаг. Энээнһээ уламжалан, ондатрын гүлгэн уһанда хосордог болоо. Иимэ жэлнүүдтэ бидэ ондатрануудые абархын тула нуурнууд дээрэ хайша хайшаа нэгэ-нэгэ метр үргэнтэй, утатай һалаханнуудые хэжэ табидаг заншалтайбди. Иигэжэ эдэ һаланууд дээрэ ондатранууд гаража эдеэлдэг, үерһөө бэеэ абардаг гээшэ.

Заказнигаймнай газар, уһан дээрэ булган, хэрмэн, шэлүүһэн, гүрөөһэн, буга гэхэ мэтын ангууд ажамидарна. Гадна эндэхи нуурнууд соо элдэб янзын загаһан бии ааб даа. Эндэмнай һүүлэй жэлнүүдтэ сазан сом загаһан элбэгжээ. Эдэмнай ондоо тээһээ асарагдажа, Байгал далайда табигдаһан загаһад гээшэ ааб даа. Теэд эдэ загаһад манай байгаалида таарабашье һаа, саашадаа гай тодхор асаржа магадгүй. Юуб гэхэдэ, эдэ загаһад бусад загаһадай түрьһэ эдинэ ха юм. Энээн тухай эрдэмтэд юун гэжэ һанадаг юм ааб? Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, Байгал далайдаа иимэрхүү шэнжэлэлгэнүүдые хэхээ болёо һаамнай, дээрэ бэлэй. Загаһан тухай бэшэжэ эхилһэн хадаа эндэ үшөө нэгэ асуудал тухай тогтохомни. Юуб гэхэдэ, заказнигнай заримдаа, илангаяа хабартаа, зундаа ба намартаа хоёр ээзэтэй болошоно. Шалтагааниинь гэхэдэ, загаһа хамгаалха инспекциин хүдэлмэрилэгшэд манай ажал хэрэгүүдтэ оролсоно. Энэ асуудал зүб тээшэнь шиидхэхээр болоо.

Заказнигай газар, уһан дээрэ хулгайгаар агнаха һэдэлгэ гаргаһан, хулгай хэһэн баримтанууд олон. Үнгэрһэн жэлдэ би энэ талаар 14 протокол бэшэһэн байнаб. Харин энэ жэлдэ дүрбэн хүниие заказнигай газар, уһан дээрэһээ үлдэжэ гаргаха баатай болооб. Хулгайгаар агнуури хэгшэд хододоо һайн техникэтэй, агнууриин һайн зэр зэмсэгүүдтэй байдаг. Намда «Восход» түхэлэй мотоцикл бии һэн. Тэрэнэймни эбдэржэ һалаһаар жэл хахадай үнгэрөөшье һаань, «Бурятпромохота» нэгэдэл орондонь ямаршье техникэ мүнөөшье болотор үгэнэгүй. Тиихэдэ намда ямаршье онгосо үгы. Ядахын сагта резинэ онгосо үгэхэеэ яанаб? Уланхаан нютагта иимэ Жэргын заказник бии юм. Тэндэ хоёр егерь хүдэлдэг. Тэдэнэртэ ашаанай машина, ИЖ түхэлэй мотоцикл, саһан соогуур ябадаг «Буран» түхэлэй машина үгтэнхэй. Теэд би юугээрээ тэдээнһээ дуталдаа хүнбиб? Үшөө тиихэдэ гансаараа зоной олон газарта ажалланаб.

Заримдаа би Барханай гүрэнэй заказнигые усадхаха тухай хөөрэлдөө дуулагшаб. Теэд энэнь хэр үнэн зугаа юм? «Галгүй газарһаа утаан гарадаггүй» гэжэ хэлсэдэг.

Бидэ энэ заказник үгы хэбэл, байгаалида тон ехэ гарза, хохидол ушаруулха болонобди. Юуб гэхэдэ, иимэ ан амитадай нугануud манай Баргажан голдо тон хомор болонхой ха юм.

Нэгэ иимэ жэшээ абажа харая. Хабартаа гү, али намартаа шубуудые агнаха зүбшөөлтэй сагта манай заказнигта уһанай шубууд тон олооро суглардаг байна. Тэдэнэр заказник соо шубуу буудажа болохогүй гэжэ ойлгоно гэжэ һанагшаб. Юуб гэхэдэ, шубууд заказнигай хаанаһаа эхилдэгые һайнаар мэдэдэг байба. Тиимэһээ заказнигһаа гадуур шубуу бэдэржэ буудахань бэрхэтэй. Иигэжэ амитад (шубуушье һаа) хүнһөө туһаламжа, абаралта хүлеэнэ ха юм.

Ж. БАТОРОВ,
«Бурятпромохота» нэгэдэлэй Барханай ан амитадай гүрэнэй заказнигай егерь.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: егерь Ж. Баторов.

В. ГАРМАЕВАЙ фото.

Илалтын 45 жэлэ

ДАРИИН ҮНЭР ҺАНУУЛҺАН БЭШЭ

БОРИС үхибүүдэй эгээл ехэниинь һэн. Магад тиимэһээл үетэнһөө урид боргожон хүдэржөө ёһотой. 16 наһандаа улаан бургааһан ябаһан буряад хүбүүн «Ворошиловска мэргэн» болоһон, бултанһаа холо граната шэдэдэг, холын зайдашье урилдахадаа, түрүүшүүлэй тоодо ходо ерэгшэ бэлэй. Сэрэгэй командир болохоб гэһэн хирэгүй һайхан хүсэлтэй байгаа. Тэрэнээ хэнһээшье нюугшагүй һэн ха. 1941 оной апрель һарада Киев хото ошожо, сэрэгэй-полковой һургуулида ороходоо, одоол ганса шангадхаһан тэмдэгүүдээр гэхээр бэшэг гэртээ эльгээгээ: «Хүндэтэ түрэлхидни! Таанадни намайе танихагшьегүй байхат: ёһотойл командирта адли болооб!... Киев хүхэ ногоон набша намаа, сэсэрлигүүд соо умбаһан айхабтар гоё һайхан хото байна. Днепр мүрэн соо ойможо үрдеэб... Бэшэг үсөөнөөр бэшэхэ болоболни хүлисөөрэйт, сүлөө забда саг оройдоошье гаранагүй. Һуралсалнай шанга байна. Бараг ааб даа, һуралсалда хүндэшье һаа, байлдаанда хүнгэн! Бэшэжэ, һонин һорьмойгоо дуулгажа байгаарайт. Танай Борис».

Удаань хоёр һарын үнгэрһэн хойно курсант Б. Булыгин Южнэ фронтдо Одессэ шадар эльгээгдэнэ. Тиихэдэ Одессые фашистнууд хүреэлжэ байгаа. Самоледдуудай бомбонуул, үхэр буугай ябарга һомонууд доогуур гулдиржа, дайсадай торпеднэ катернуудтай, уһан доогуур тамардаг онгосонуудтай тулалдаһаар Одессэ хүрэтэр ерэһэн кораблнууд томо жэжэ һомонуудые, эдеэ хоол, нэмэлтэ хүсэ асараад, шархатаһан сэрэгшэдые «ехэ газар» руу абаашажа байһан үе һэн. Нэгэ тиимэ корабляар Борис гэртээ иимэ бэшэг эльгээбэ.

«...Талаанай тудахада, өөр тухай һонин һорьмойгоороо таанадаа баясуулхаяа яраабаб. Амиды мэндэб, элүүр энхэб, фашис нохосые сохин дайлалданаб. Хажуугаарнай курортын газарнууд: далай, наран... Дайн хадаал дайн, амгалан байдал тухайгаа саг зуура мартаха болгодоно. Эжы! Намтай суг ямар һайн хүнүүд алба гаранаб даа, һүүлшын зүһэмэг хилээмээ, дүһал уһаяа намтай хубаалдана. Үгышье һаа, аюулай болоо һаань, сээжээрээ халхалхал. Абэмнай, магад, баһал фронтдо ошоонхой гү? Манай эндэ хүршэ газарта эсэгэ хүбүүн хоёр дайлалдана. ...Минии түлөө һанаагаа бү зобогты. Таалланаб, Борис».

Энэ бэшэг 1941 оной октябрь һарада Улаан-Үдэ ерэһэн байна. Удаадахи бэшэгынь... 1941 оной майн 1-нэй урдахана абтаа һэн. Тэрэ үедэ эсэгэнь хоёрдохи Прибалтийска фронтдо взводой командир ябаа бэлэй. Харин эжынь хүбүүнтнай һурагүйгөөр үгы болошоо гэһэн мэдээ абаад, хоёр нюдэнэйнгээ хонхойшотор уйлаад байгаа һэн.

«...Бү сошыт, түрэлхидни! Бүхы юумэн үнгэрэн ошоо — би дахинаа өөһэдынхидэйнгээ дунда, дахинаа жаргаанхайб. Минии хубида бүхы юумэн болохысо болоо: шархатажа, фашистнуудай плендэ орошооб, концлагерьташье байгааб. Бага зэргэ эдэгээд, өөһэдынхидтөө тэрьедээб. Һайн хүнүүд олдожо, намайе мүрдэлгэ намналгаһаа аршалаа, аргалаа, удаань партизан отряд хүрэтэр хүргөө. Отрядта политрук байгаад, тулалдаануудташье ябалсааб. 1941 оной март һарада Каменец-Подольск шадар бидэ Улаан Армитай ниилээбди. Бидэ мүнөө шэнээр бүридүүлгэ гаража байнабди. Тиин фронт руу дахинаа гаража магадбди...»

Винницкэ областиин Литинскэ районой Сталинай нэрэмжэтэ совхоздо ажаһуудаг Мария Васильевна Иванчук гэжэ украин эхэнэрһээ 1944 оной ноябриин 21-дэ эжынь бэшэг абаа һэн ха.

«...Хүбүүнтнай манайда түрэһэн хүбүүмнай мэтэ байгаа. Лагерьһаа тэрьедэжэ, манай үүдэ тоншоходоо, нюурынь абаха тагаггүй байгаа бэлэй. Лагерьта тиитэрээ сохюулаа хаш. Үшөө бэедэнь жэдаар хадхуулһан хоёр шарха бии һэн. Фашистнуудһаа тон түрүүн тэрьедэһэнэйнгээ түлөө тиитэрээ сохюулаа ха.

Нюусаар байлгаһанайнгаа түлөө немецүүдтэ бэрхэт гүүлэхэгүйбди гэжэ мэдэжэ байгаашье һаа, тэрэниие үбгэжөөлтэеэ суг хоргодуулаа һэмди. Магад манайшье хүбүүд нэгэ тээ дайлалдажа, тулижа зобожо ябаад, һайн хүнүүдһээ туһа эрижэ ябаа аалам...

Партизануудта өөхэ, хилээмэ болоод даа, һонгино абаашадаг танил басагаараа Борисые отрядта хүргүүлээ һэм. Тиигээд тэдэ манайхинай ерэтэр тэндэ тулалдажа ябаа һааб даа».

Гитлеровецүүдһээ сүлөөлэгдэһэн хизаарта Борис Булыгин бага зэргэ амархадаа, тамир шадал орожо, хүсэ нэмээд, дахинаа фронт руу жүдхөө бэлэй. Тиин дайн дажарай гал бурма руу ороһон байгаа. Эсэгэ хүбүүн хоёр дүтэшэг дайлалдажа ябадаг болобо. Эсэгэнь — младша лейтенант Намсарай Булыгин — Прибалтийска фронтын түрүү талада добтолгодо ябаһан 3-дахи Ударна армиин 200-дахи Двинскэ дивизиин 100-дахи корпусой бүридэлдэ фашистнуудые сохилсон ябаа һэн. Борис хүбүүниинь нэгэ бага урагшаа, Литвагай дайда дээрэ 1-дэхи Прибалтийска фронтдо байгаа.

«1944 оной сентябриин 20. Хайрата Коля дүүхэй, амар сайн! Одоошье саг гаргажа, хэдэн үгэ бэшэхэ гэжэ шиидэбэб. Бэшэхэ юумэн үгы хэбэртэй. Ажабайдалнай дайн сэрэгэй, нүүдэл гэжэ мэдээжэ.

...Мэдээжэ зүг руу — баруулжаа, Германи тээшэ добтолнобди. Бидэ, заабол уулзахабди гэжэ һананаб. Коля! Минии хайрата дүүхэй, намай хүлеэ. Бэеэ гамна. Тон һайн һайханиие хүсэнэб!

...Магад ажэбайдалшни хүшэр байгаа ёһотой, бараг бэеэ, амиды мэндэ ябаал һаа, бэе бэедээ туһалхабди... Эсэгэдээ бэшэг бэшэжэ байнаб. Абамнай дүтэшэг дайлалдана. Мэндыю хүргэгшэ Борис».

Эсэгэнь ехэ хүбүүнэйнгээ бэшэг абажа үрдеэгүй һэн. 1944 оной октябриин 17-до фашис мэргэн буудагшын һомон үбгэн Намсарайн сээжые шобто сохижорхиһон юм. Талаан болоходоо, хүндөөр шархатажа, амиды мэндэ гаралсаа бэлэй. Госпитальнуудаар ябажа аргалуулаад, гэртээ бусахадаал, һурагүйгөөр 1941 ондо үгы болошоһон хүбүүмни олдоо гэжэ мэдээд байтараа, уйдхартай мэдээсэл абаа һэн: «Социалис Эхэ оронойнгоо түлөө тулалдаанда сэрэгэй тангаригта үнэн сэхэ танай хүбүүн — рядовой Борис Намсараевич Булыгин баатарай үхэлөөр унажа, Зүүн Пруссиин газар дайда дээрэ 1944 оной октябриин 27-до хүдөөлүүлэгдээ».

ОН ЖЭЛНҮҮД үнгэрбэ. Борис тухай шаналал гашуудал зөөлэрбэ. Николай, Октябрина дүүнэрынь бэеэ даһан замда гаража, өөһэдын бүлэнүүдтэй болобо. Эхэ, эсэгэнь үндэр наһа наһалжа, һүүлшынгээ замда мордоо һааб даа. Нэгэтэ 1988 оной декабрь һарада Борис аха тухайнь һануулһан мэдээсэл ерэжэ, Булыгинтанай бүлые хүлгүүлээ бэлэй. Винницкэ областиин Литин хотоһоо Павел Иванович Зайцев иигэжэ бэшэбэ:

«...һайн дураараа фронт руу дахин ошоходоо, 1944 оной июлиин 14-дэ намтай хахасаһан өөрынгөө нүхэр, танай түрэһэн аха Булыгин Борис Намсараевич тухай тон үнэн зүрхэнһөө бэшэхыем зүбшөөгыт. Фронтһоо эльгээһэн хоёр бэшэгыень абаа һэм, тэдэниинь гээжэрхиһэндээ ехэл голхорбоб. Тэрэнэй хуби заяан тухай таанад юу хэр мэдэнэ гүт гэжэ таанадһаа һурахаяа һанаа һэм...

1941 оной декабрь һараһаа

ТҮНХЭНЭЙ РАЙОНДО

ХҮН ЗОНДО ЗОХИД

Ахалиг нютагта шэнэ магазин нээгдэжэ, ажаһуугшадтань аятай зохид болоо юм. «Сибиряк» колхоз энэ магазиниие өөһэдынгөө хүсөөр баряа. Үргэн, салуу залтай байшан соо наймаалагшад С. А. Хайруллина, Т. Н. Самарина хүн зондо хүндэмүүшэ ёһоор хандажа, эрилтыень гүйсэд, түргэнөөр дүүргэхээ оролдоно. Эндэ эдеэ хоол, эд бараан худалдагдадаг юм. Магазинай нээгдэһэн үдэр Түнхэнэй сельпо иишэнь гутал, хубсаһа, косметикэ ба бусад шухаг хэрэгсэлнүүдые дамжуулжа, нютагай зон баяртайгаар тэдэнииень худалдан абаа. В. А. Плотниковой бригада шэнэ байшан һайнаар бариһан алдартай.

СОВХОЗОЙНГОО ОЙЕ УГТУУЛАН

Саянай совхоз байгуулагдаһаар 30 жэлэйнгээ ойе нэрэтэй түрэтэйгөөр үнгэргэхын тула соёлой, социальна хэрэглэмжын байшангуудаа шэнэлэн заһабарилха, тэндээ хүдэлмэри һайнаар ябуулха талаар анхаралаа ехээр хандуулна. Иигэжэ Загта нютагта хуушан, һандархай клуб үгаа гоёор шэмэглэгдэн заһабарилагдажа, эндэ һонирхолтой үдэшэ, дискотекэнүүд үнгэргэгдэдэг болоо.

Б. МАДАГАЕВА.

ШЭНЭ ДУУНУУД ЗЭДЭЛНЭ

«Георгиевский» совхозой хүтэлбэрилэгшэд нютагайнгаа соёлой хүгжэлтэдэ онсо анхарал хандуулдаг болонхой. Тэрэниие гэршэлһэн олон баримтанууд бии.

Ажахын хүтэлбэрилэгшэ П. Я. Захаровай захилаар Буряадай мэдээжэ уран зохёолшо Цырен-Дондок Хамаев «Ашанга», «Амгаланта» гэһэн дуунуудай үгэнүүдые бэшэһэн байна.

Удаань композитор В. Пантаев хүгжэм найруулан зохёоо.

Мүнөө «Георгиевский» совхозой Амгаланта, Ашанга һууринуудай хүн зон, хонишод, малшад нютагтаа зорюулагдаһан шэнэ дуунуудые һайшаан шагнажа, сэдьхэлдээ дүтөөр хадуун абажа, омогорхон дуулана.

Һаяын үдэрнүүдтэ эдэ дуунууд Ашангын сомоной Советэй харьяата хүдөө һууринуудай соёлой байшангуудай сценэ дээрэһээ, мүн эндэхи һургуулинуудай дуу, хүгжэмэй хэшээлнүүдтэ зэдэлжэ эхилхэ.

Түймэрһөө һэргылхэ уялгатай инспекторэй хэды дахин фермэ гү, али байшан шалгажа, элдэб олон саарһануудые дээдэ зургаануудта барижа, «энэ байшангые ашаглажа болохогүй, аюултай» гээд мэдүүлээшье хадань, тэрэниие заримашуул оройдоо дууладаггүй, хайхарамжагүйгөөр хандадаг байнал. Иигэжэ харюусалгаяа мэдэрдэггүй колхозой һүнэй фермэ дээрэ мүн лэ түймэр болоо. Тугалай байра эндэ дууһан шатаа. 13 мянгаһаа үлүү түхэригэй гарза хэгдээ һэн. Түймэрэй шалтагаан элирүүлхэдэ, тугалай байра соо дулаасуулгын түхеэрэлгэһээ гал дүлэн эхилһэн байба. Эндэ хэн зэмэтэйб?

Үнгэрэгшэ жэлэй эхиндэ түймэрһөө һэргылхэ албанай хү-

ХАЙРАН ТЭЖЭЭЛЭЭ АЛДАБА

хүтэлбэрилэгшэдэй зэмээр түймэр соробхилжо, ехэ гарза хэгдэнэ бшуу.

Колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд түймэрһөө һэргылхэ талаар һанаагаа бултадаа табинагүй гээд голхорон мэдэрхэ баатайбди. Магазинуудай хооһон тагуудые харахадаа, албан хойрог ябадалтайшуулые, зандаран зонхилолгын үе сагые хараажа ородогбди. Харин эндэ ямар нэгэн колхозой түрүүлэгшэ, бригадир, фермые даагша, архидадаг ажалшан зэмэтэй гээд ухаандамнайшье ороногүй. Теэд тиимэл ха юм даа. Эдэл зоной бүхы юумэндэ хамаагүйгөөр хандадагһаа боложо, мяха, һүөөр дуталданабди.

Үнгэрэгшэ жэлэй декабриин 12-то Зэдын районой «Мир» колхозой ахалагша хонишон Г. Д. Будаев ама халамгай байжа, колхозой үбһэ зөрёон галдаа. Иигэжэ 49 тонно тэжээл гал дүлэндэ хосороо юм. Урда тээнь, октябрь һарада энэл районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо 900 центнер үбһэн галдагдаа гээд дуулгаа бэлэйбди. Зэдын район бүхыдөө мүнөө үбэл 35.095 тонно тэжээл бэлэдхэһэн шуу. Ехэ гарза, хохидолдо ороһон район энэ үбэлдөө тухашархань хаш.

Үнгэрһэн намар Хэжэнгын районой «Красный Яр» һууринай һүнэй фермэ дээрэ соробхиһон улаан дүлэндэ 21 һаамхай үнеэн гарзалагдаа, тугалай байрын хушалта, мүн олон байранууд дүреэ һэн. Зайн галай түхеэрэлгын буруугаар ашаглагдаһанһаа гал дүлэн эхилээ гээд элирүүлэгдээ бэлэй. Ажахы 25.638 түхэригэй гарзада унаа юм.

Урда жэлэй декабриин 13-да Хяагтын районой «Дружба» дэлмэрилэгшэд тус фермые шалгажа, дулаасуулгын түхеэрэлгэ ашаглахыень хориһон юм. Энээнэй түлөө түрүүлэгшын орлогшо И. Н. Юмтаровта, инженер-электрик Н. Б. Соктоевто яла ашагдаа һэн.

Мартын 20-до фермые дахин шалгахадаа, дүрим хазагайруулһан ушарнуудые мүн лэ элирүүлжэ, түймэрһөө һэргылэгшэд колхозой түрүүлэгшэ Ф. Б. Гармаевта энээн тухай хэлэһэн, саарһан дээрэ аржытар бэшэжэ, зайн галай түхеэрэлгэнүүдые малай байраһаа гаргахыень, утаһа заһабарилхыень дурадхаһан юм. Урдань, 1988 ондо Ф. Б. Гармаев түймэрһөө һэргылхэ уялгатай албанай зүгһөө хоёр дахин яла түлэхөөр баадхагдаһан бэлэй. Теэд хамаагүй, хашалангүй түрүүлэгшэ һанаагаашье зобоогүй, малай байрэ соо ямаршье ажал эрхилээгүй. Тиимэһээл улаан дүлэн соробхилжо, иимэ ехэ гарза болоо бшуу.

Зайн галай түхеэрэлгэнүүдые заһабарилха тухай хэлэхэдэ, ажахын хүтэлбэрилэгшэд «утаһан үгы, предохранитель үгы» гэхэ мэтээр олон табые дурдадаг заншалтай. Нээрээшье, материал дуталдана. Теэд арга-хургыень оложо, гүрэнэй зөөри аршалхаар бэшэ гү? Зарим хүтэлбэрилэгшэд түхеэрэлгэнүүдээ хододоо бүрин бүтэн байлгагшал.

Хүниие аргадажа, юумэ хүүлэхэ гээшэ худал. Тиимэһээ түймэрһөө һэргылхэ хүдэлмэри һуларуулһан, зайн галай түхеэрэлгэнүүдые буруугаар ашагладаг ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдые шанга хэһээлтэдэ оруулха хэрэгтэй.

Т. ГУЛГЕНОВА,
республикын МВД-гэй хүдэлмэрилэгшэ.

ОМСКЫН РИНГ ДЭЭРЭ

А. Малунцевай шанда хүртэхын түлөө залуушуулай дунда боксоор бүхэсоюзна мүрысөөн һаяхан Омск хотодо болобо. Энэ мүрысөөнэй дүнгүүдээр профсоюзуудай спортын бүлгэмэй суглуулагдамал командын бүридүүлэгдэһэниинь гайхалтайшье бэшэ. Юундэб гэхэдэ, РСФСР-эй ба бусад союзна республиканууудай бүхы шахуу бэлигтэй бэрхэ залуу боксёрнууд Омск хотын ринг дээрэ гаража, шандааһанайнгаа шангые туршабад.

Буряад ороной суглуулагдамал командэ яһала һайн үрэ дүн туйлаа. Улаан-Үдын 11-дэхи СПТУ-гай һурагша Александр Тангасов 54 килограммай шэгнүүртэ найдамтай һайнаар тулалдаа. Хоёр уулзалгада яаха аргагүй булюу байһанаа харуулаад, хахад финалай мүрысөөндэ Татаарай боксёр А. Радаевые бүдэрүүлбэ. Тиин ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ илаһан Дагестанай түлөөлэгшэ А. Сулеймановтай түгэсхэлэй кваданда уулзаһан байгаа. Тиихэдээ зүб тактика хэрэглэжэ, нүгөөдынгөө нюдэ нюургүй шанга добтолгые сухарюулжа, илалта туйлаһан байха юм.

Онохой һууринда ажаһуудаг Александр Гурко эгээл хүндэ шэгнүүртэ хоёрдохи һуури эзэлжэ, мүнгэн медаляар шагнагдаба. ВЦСПС-эй чемпион А. Лезиндэ (Ульяновск) тэрэ очкогоор диилдээ.

Нэгэдэхи дунда шэгнүүртэ Зүүн Сибириин технологическа институдай машина бүтээлгын факультедэй студент Сергей Солянов хоёр уулзалгада шүүгээд, гурбадахи үдэрөө рингын эзэн В. Москаленкэдэ булигдажа, дээгүүр һуури эзэлжэ шадабагүй. Бронзо медаль яһала ехэ амжалта гээшэ гэжэ зариман хэлэхэдээшье болохо. Хэрбээ судьянарай зүб шиидхэбэри гаргаа һаань, тэрэ түрүү һуури эзэлхэ аргатай байгаа.

11-дэхи СПТУ-гай һурагша Александр Бачин хоёрдохи үдэр СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ шанда хүртэһэн А. Андрющенкэдэ (Эрхүү) очкогоор диилдэжэ, харагшадай дунда һуурияа эзэлхэ баатай болоо.

Тиигэжэ А. Тангасов, С. Солянов, А. Гурко гэгшэд һуралсал һорилгын сборто үлөөгдэбэ. Тэдэнэр байгша оной январиин 21-һээ 28 болотор Мариуполь хотодо үнгэргэгдэхэ ВЦСПС-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха байна. Хэрбээ амжалтатай байгаа һаа, хүбүүднай залуушуулай дунда боксоор Эрхүү хотодо үнгэргэгдэхэ СССР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха юм.

Россин Федерациин хизаарнууд, областьнууд болон автономито республиканудай эдиршүүлэй мүрысөөнүүдэй дүнгүүдые РСФСР-эй Госкомспорт согсолбо. СССР-эй болон РСФСР-эй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнүүдэй дүнгүүдээр Буряадай АССР-эй эдиршүүлэй суглуулагдамал команда Россин Федераци дотор дүрбэдэхи һуури эзэлбэ.

Б. БУЯНТУЕВ,
«Забайкалец» гэжэ спортклубай тренер, СССР-эй спортын мастер.

«АЗАТАЙ УШАР»

Һаяхана районно Пионернүүдэй байшан соо 1-дэхи дунда һургуулиин багшанар болон түрэлхидэй комитедэй хамтын хүсөөр «Азатай ушар» гэһэн конкурс үнгэргэгдөө. Мүрысөөндэ хабаадагшадай дундаһаа А. А. Заводскойн бүлынхид һайн бэлэдхэлтэй байһанаа харуулжа, түрүү һуурида гараа. Гадна Дашиевтанай бүлэ өөһэдыгөө мүн лэ һайн талаһаа харуулаа.

Түрүү һуури эзэлһэн Заводскойн бүлынхид «Азатай ушар» гэһэн мүрысөөнэй түрүү шанда — «Ломо» гэжэ фотоаппарадта хүртөө.

Г. БАДМАЕВ.

Хоринин район.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Арадай депутадуудта кандидадуудые дэбжүүлгэ дүүрээд, тэдэниие бүридхэлдэ абалга эхилбэ. Манай республикын ажалша коллективүүд, ниитын эмхинүүд һунгалтынгаа урда тээхи суглаанууд, пленумүүд болон конференцинүүд дээрээ РСФСР-эй арадай депутадта кандидадуудаар хэды хүниие дэбжүүлжэ, хэдыень бүридхэлдэ абабаб? гэһэн асуудалда Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь А. С. Берещинов номерто толилогдоһон материал соогоо харюусана.

Газетын нэгэдэхи хуудаһанда Северобайкальскһаа абтаһан мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

КПСС-эй ЦК-гай 1988 оной июлиин 11-нэй тогтоолтой тааралдуулан, Буряадай АССР-эй КГБ-гэй мэдээсэл энэ номерой гурбадахи хуудаһанда толилогдобо.

ИНСТИТУДАЙ ЧЕМПИОНУУД

Шатараар Зүүн Сибириин технологическа институдай түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн дүүрэбэ. Барилгын факультедэй 2-дохи курсын студент Виталий Суходеев экономическа факультедэй 2-дохи курсын студент Владимир Дашинимаев хоёрой хоорондо түрүүшээр илангаяа һонирхолтой шанга тэмсэл болоо.

Долоодохи нааданда Э. Дамдиновта шүүгдэбэшье, зоригоо мохонгүй, наймадахи турта Б. Цыреновые илаад, Виталий Суходеев 9-һөө 7,5 очко абажа, институдай чемпион болобо. Тиигэжэ тэрэ дурасхаалта бэлэгээр, 50 түхэригэй мүнгэн шангаар шагнагдаа. Владимир Дашинимаев хоёрдохи, А. Серпионов гурбадахи шангуудта хүртөө.

Басагадай дундаһаа барилгын факультедэй 1-дэхи курсын студентка Оксана Сурикова 8-һаа 8 очко абажа, институдай чемпионка болобо. Барилгын факультедэй 4-дэхи курсын студентка Татьяна Курмаева, энэл факультедэй студентка Лидия Цыренова шангай һууринуудта гараһан байха юм.

Л. ГАРМАЕВА,
мүрысөөнэй ахамад судья.

ТОБШОХОНООР

БОКС. Советскэ Союзай Герой А. Федяевай дурасхаалда зорюулагдаһан эдиршүүлэй дунда бүхэсоюзна мүрысөөн Львов хотодо болобо.

200 гаран боксернуудай хабаадаһан бүхэсоюзна нааданда Улаан-Үдын түмэр замай техникумэй һурагша Евгений Иванов 79 килограммай шэгнүүртэ илалта туйлаба. Азик Гасанов 54 килограммай шэгнүүртэ мүнгэн, 2-дохи СПТУ-гай һурагша Виталий Маринкин 85 килограммай шэгнүүртэ бронзо медаляар шагнагдаһан байгаа.

ФУТБОЛ. «Буряадай үбэлэй бумбэгэ» гэһэн шанда хүртэхын түлөө футболоор республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Улаан-Үдын түбэй стадион дээрэ үргэлжэлһөөр.

Хоёрдохи бүлэгтэ түрүүшын наадан үнгэргэгдэбэ. «А» класста наададаг «Сэлэнгэ» Зүүн Сибириин технологическа институдай футболистнуудые — 2:0, ЛВРЗ-гэй спортклуб багшанарай институдай командые — 7:0, «Байгал» «Ивалгые» — 3:2, «Металлист» «Торпедо-2-ые» — 3:2, «Смена» «Динамые» — 4:2 тоотойгоор шүүгээ.

Кино, театрнуудта

Театр оперы и балета
«Золотой цыпленок» — в 10-30, 13, «Лебединое озеро» — в 19.

Бурятский театр драмы имени Х. Намсараева
Ю. Мафунэ. «Сэдьхэл хүмэрюулһан гэр» (по японской пьесе «Хорьки») — в 19-30.

Русский театр драмы
Премьеры — «Правда хорошо, а счастье лучше» — в 19-30.

«Дружба»
«Князь Удача Андреевич» — в 10, «Две стрелы» — в 12, 16-10, «Хон Гиль Дон» — в 14-10, 18-10, 20-20 (удл.).

«Родина»
Мультфильмы — в 10, 16, «Сэр» — в 12, 13-40 (удл.), 18-10, 19-50 (удл.), 21-50.

«Прогресс»
Красный зал — «Хон Гиль Дон» — в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 19, 21. Зеленый зал — Мультфильмы — в 11-30, «Маньчжурский вариант» — в 9-50, 13-20, 15 (удл.), 17-20, 19, 20-40.

«Эрдэм»
«Чудесный лес» — в 9-40, 11-10, 12-40, 14-20, «Сэр» — в 16, 19-40, «Приговоренный» — в 18, 21-10.

«Октябрь»
«Тринадцатая невеста принца» — в 9-40, 11-20, «Хон Гиль Дон»

МАНАЙ АДРЕС:
670000, УЛАН-УДЭ
ул. Каландаришвили, 23.

Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23; редактор — 2-50-96, приемная — 2-54-54, зам. редактора — 2-68-08, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретарь — 2-50-52, секретариат — 2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды — 2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства — 2-61-35, агропромышленный — 2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта — 2-69-58; культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63; информации — 2-34-05; переводов — 2-34-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская — 2-33-61; выпускающие — 2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин — 91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск — 55-6-99, г. Закаменск — 31-61, п. Кырен — 91-9-79, п. Агинское — 3-40-69. Директор издательства — 2-37-32, бухгалтерия — 2-33-77, вахта — 2-56-62.

Газета отпечатана республиканской типографией Госкомиздата Бурятской АССР. Директор 2-40-45. Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Газетымнай захил H-04311. Заказ № 8. Индекс 04613.